

Jaarverslag 2020

“ Literatuurfans! Ik ben niet eens een #mulisch-fan maar wat @Litmuseum hier flikt is WAANZINNIG. Dwaal rond in Mulisch' werkkamer. Plus txt en uitleg! Enjoi.”

IN HOUD

Jaarverslag
2020
Stichting Nederlands
Literatuurmuseum en
Literatuurarchief

Cijfers 2020:

15
tentoon-
stellingen

62.190
bezoekers

waarvan **4.990**
leerlingen

635.232
virtuele bezoekers
voor het Literatuurmuseum en
Kinderboekenmuseum samen

56.005
sociale media volgers

17
lezingen en
evenementen

9
promoties

7
eigen
publicaties

1.074
berichten in printmedia
en online (die staan
voor een advertentie-
waarde van
€ 1.887.157)
en een bereik van
57.202.008

21
medewerkers

24
freelancers/
uitzendkrachten

6
stagiaires

19
vrijwilligers

178
aanwinsten
circa **77** meters
aanwinsten van
130
schenkers en
bruikleengevers

Inleiding

‘Dat is dus allemaal normaal’, schrijft Annie M.G. Schmidt aan een jeugdvriendin in een van de 17 brieven die in 2020 hun weg naar het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum vonden. Maar ‘normaal’ is niet een woord voor 2020; alles was anders. Het jaar kende een vliegende start, alles wees er op dat het museum voor de zesde keer op rij een bezoekersrecord zou vestigen, want na de eerste twee maanden stond de teller al op 33.000 bezoekers. Maar toen sloeg corona toe en moest het museum noodgedwongen zijn deuren sluiten. De maanden dat het museum wel bezoekers mocht ontvangen, kon dat slechts op zeer beperkte schaal, ondanks de grote vraag. Bovendien moesten diverse evenementen, zoals de Annie M.G. Schmidt-lezing en de Kinderboekenparade mét de Grote Annie Voorleesmarathon, worden afgeblazen. Gelukkig bleef Literatuurmuseum.nl gewoon geopend, 24/7 te bezoeken, vanaf de bank, het strand en in quarantaine. Er bleek extra behoefte aan literair vermaak en de bezinning die literatuur kan brengen, en het in 2016 gelanceerde online museum trok dan ook een recordaantal bezoekers. Met name de online expositie *De oneindige Mulisch*, waarin

je digitaal kunt dwalen door de werkkamer van de schrijver, kon rekenen op grote belangstelling.

Achter de schermen werd hard doorgewerkt, al was het grotendeels vanuit huis. Er werd gezocht naar manieren het museum digitaal in huis te halen en voor evenementen, zoals de uitreiking van de P.C. Hooft-prijs aan Maxim Februari, werd een aantrekkelijk alternatief gezocht én gevonden. Tijdens de lockdown kregen mensen de behoefte hun zolder op te ruimen, wat te merken was aan de toevloed aanwinsten. De gedwongen sluiting maakte bovendien eens te meer duidelijk hoe belangrijk het traject is de collectie te digitaliseren. In 2020 werd daarvoor een belangrijk fundament gelegd. Ook werd vooruitgekeken en formuleerde het museum in het *Activiteitenplan 2021-2024* zijn ambities voor de toekomst. Nauw verbonden aan deze ambities en toekomstplannen is de nieuwe huisvesting. Inmiddels heeft het museum een geschikt pand gevonden en het lijkt er nu toch echt op dat het museum in de loop van 2025 een nieuw onderkomen heeft.

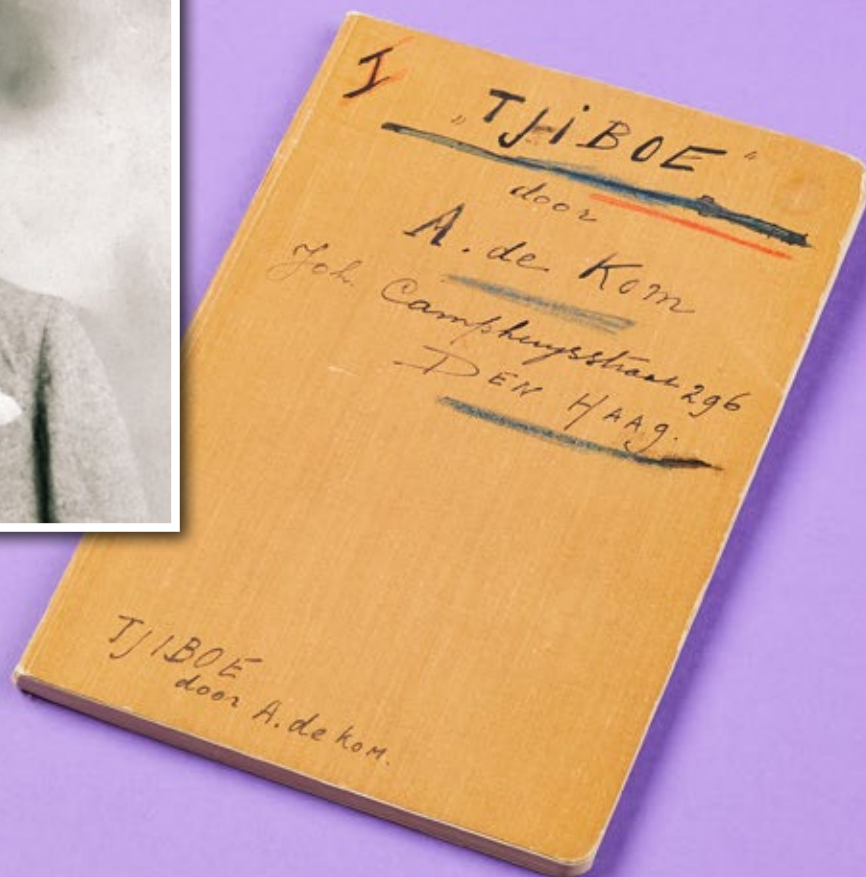
Door Aad Meinderts,
directeur

Foto: Eveline van Egdom.

Archief

Documenten uit de nalatenschap van Anton de Kom.

Typemachine en voorwerpen uit de nalatenschap van J.M.A. Biesheuvel.

Meer dan 7.000 Nederlandse schrijvers en illustratoren zijn vertegenwoordigd in het archief van het museum. Met circa 7 strekkende kilometer documenten en objecten, waaronder zo'n 2 miljoen brieven, 300.000 manuscripten, 73.000 foto's, 2.800 schrijversportretten en 170.000 kinderboekenillustraties, is dit archief hét literaire geheugen van Nederland. Het museum maakt dit erfgoed op zoveel mogelijk relevante plekken zichtbaar, geeft het ter inzage aan onderzoekers en media, en geeft het ruimhartig in bruikleen. Het belang van het museum als hoeder van het literair erfgoed werd bevestigd toen in 2020 Anton de Kom in de literaire canon werd opgenomen en hij met *Wij slaven van Suriname* uit 1934 in de Nederlandse bestsellerlijst belandde. Het museum beheert sinds 2013 zijn nagelaten geschriften, bestaande uit gedichten, verhalen en een toneelstuk. Carl Haarnack van de Anton de Kom Stichting hoopt nu dat deze bestudeerd en gepubliceerd gaan worden, zo liet hij weten in *Het Parool*: 'De tijd is er rijp voor, met alle aandacht die er nu is.'

Mij viel bij herlezing pas op hoe bewust het duo zich was van de eigen importantie. Ze bewaarden elkaars correspondentie zorgvuldig, ook met het oog op latere openbaarmaking. Carmiggelt: 'Ik zal je stem missen en je gezicht en – nou ja, laten we in het belang van het Letterkundig Museum later de tekst een beetje netjes houden. Ik kus je op vindingrijke wijze.' Vast ironisch bedoeld, maar toch.

“ Elma Drayer in *de Volkskrant* over Renate Rubinstein en S. Carmiggelt

Aanwinsten

In juni 2020 liet Jerry Hormone in het tv-programma *De slimste mens* weten dat hij het schrijven van brieven aanstellerij vindt. Dat is leuk voor het Literatuurmuseum, merkte hij op, maar hij schrijft gewoon mails. Niet iedereen huldigt het standpunt van Hormone. Zoals Ingmar Heytze, die in een column over zijn verhuizing beschrijft hoe hij zijn hebben en houwen ordent, inpakt en voorziet van notities voor zijn toekomstige zelf, die alles weer moet uitpakken, of voor zijn gezin, mocht hij de verhuizing niet overleven: 'mijn literair archief in veertien plastic dozen van de Hema naar het Literatuurmuseum (of het oud papier) en mijn as naar zee, of mijn lichaam naar Soestbergen, daar ben ik nog niet helemaal uit.' Gelukkig heeft de dichter de verhuizing overleefd en moet het museum hopelijk nog heel lang wachten op diens nalatenschap. In 2020 overleed wel J.M.A. Biesheuvel, en in de weken erna werd zijn huis Sunny Home ontruimd. Zo kwamen de laatste manuscripten, brieven en schilderijen – onder meer een portret door Charlotte Mutsaers – naar Den Haag. Verder zijn oude typemachine en wat voorwerpen die op Biesheuvels bureau stonden, waaronder een karakteristieke rode bril, waarvan blijkbaar al in een eerder stadium werd besloten dat hij naar het museum moest komen: de blauwe Post-It met daarop 'L.M.' leek er al een tijdje op te zitten. Ook verwierf het museum in 2020 de literaire nalatenschap van T. van Deel, wiens leven in het teken stond van zijn hartstocht voor de letteren. Onder veel meer bevinden zich in dit archief brieven van vrijwel iedereen die tussen 1960 en 2019 iets in de literatuur betekende.

Documenten uit de nalatenschap van Rudy Bedacht.

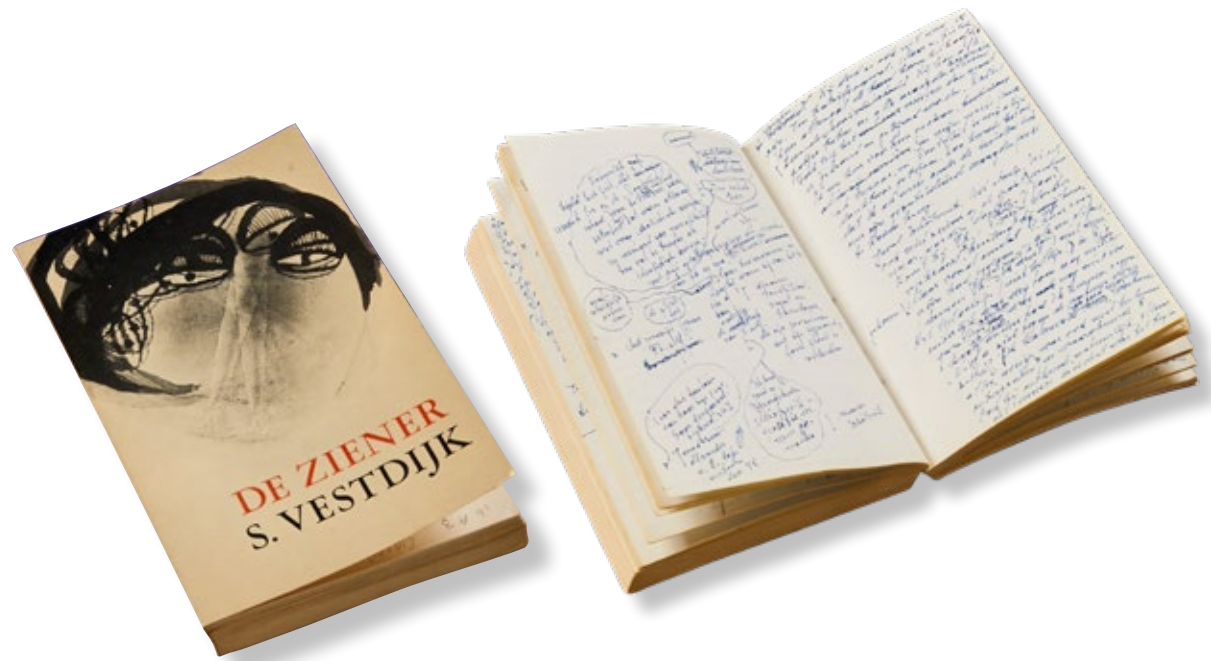
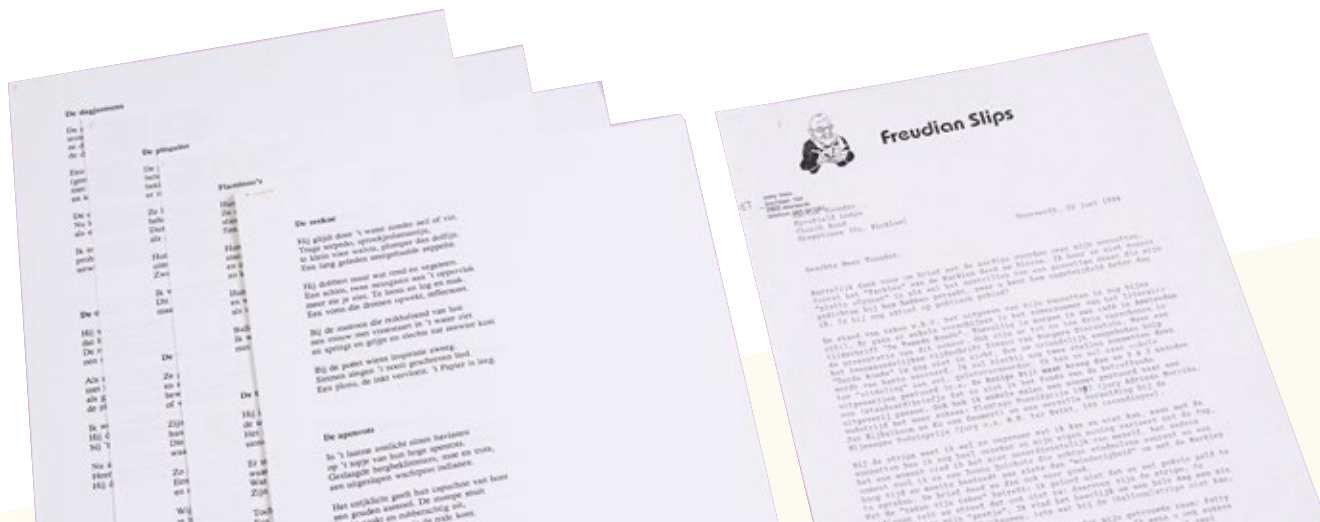

De collectie van het museum weerspiegelt onontkoombaar het verleden, waarin literatuur voor een onevenredig groot deel een zaak leek te zijn van witte mannen. Het museum is zich hiervan bewust en heeft de afgelopen jaren op het gebied van acquisitie de aandacht voor de toenmalige literaire periferie geïntensiveerd. Het museum is dan ook blij met de nalatenschap van de Surinaamse schrijver Rudy Bedacht, die onder de naam Corly Verlooghen poëzie, aforismen, Anansi-

verhalen, muziekstukken en gitaarboeken schreef. Ook verwierf het museum (delen van) de nalatenschappen van onder meer Patty Scholten – naast dichter ook veertig jaar lang de scenariste van de zeer succesvolle tienermeidenstrip Noortje –, Ilse Starkenburg, Ellen Warmond en Chawwa Wijnberg, die met o.a. Elly de Waard tot de Nieuwe Wilden behoorde, vrouwelijke dichters, die met een postmoderne vorm van expressionisme de aandacht wisten te trekken. Wijnberg was ook beeldend kunstenaar en haar nalatenschap bevat onder meer het zelfportret dat op de cover van haar debuut prijkte.

Midden: Zelfportret van Chawwa Wijnberg.
Onder: Documenten uit de nalatenschap van Patty Scholten.

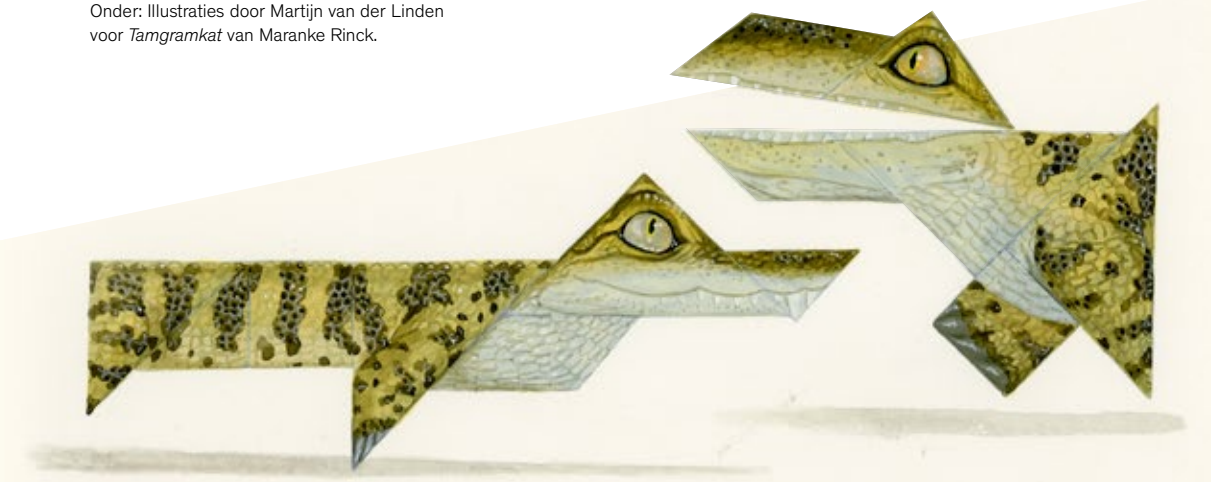

Niet alleen grote archieven kwamen naar het museum, ook kleinere aanwinsten. Zoals een handtekeningenstempel van Jo van Ammers-Küller, een briefje van Nicolaas Beets, een zelfportret op 15-jarige leeftijd van F. Harmsen van Beek, een dummy van *De ziener* van S. Vestdijk met daarin een opzet voor twee nieuwe romans en een bijzonder boekje dat Cees Nooteboom maakte, in een oplage van 1, voor de zestigste verjaardag van Remco Campert. Verder verwierf het museum de illustratiearchieven van onder meer Friso Henstra en Martijn van der Linden. Noëlle Smit stond illustraties af die ze maakte bij werk van Annie M.G. Schmidt, en dit werk kreeg een plaats in de online expositie *De tekenaars van de versjes van Annie M.G. Schmidt*.

Een compleet overzicht van de aanwinsten is opgenomen in bijlage I.

Boven: Dummy-exemplaar van S. Vestdijk.
Midden: Illustraties door Noëlle Smit bij versjes van Annie M.G. Schmidt.
Onder: Illustraties door Martijn van der Linden voor *Tamgramkat* van Maranke Rinck.

Behoud, beheer en digitalisering

Het behoud en het beheer van het Nederlands literair erfgoed is een van de belangrijkste opdrachten van het museum. De enorme waarde van de collectie zit vooral in de beschikbaarstelling voor literair-historisch onderzoek, zowel wetenschappelijk als journalistiek. Het museum kampt nog altijd, vooral met betrekking tot het behoud en beheer van zijn collectie, met de ontwrichtende gevolgen van de Zijlstra-bezuinigingen per 1 januari 2013, die een structureel karakter hebben en tot op de dag van vandaag doorwerken. De Erfgoedinspectie onderschrijft dit, maar oordeelt dat het collectiebeheer van het museum desondanks goed op orde is.

Digitalisering van de collectie is steeds belangrijker geworden, zeker gezien het feit dat er wereldwijd circa 15.000 studenten Nederlands studeren, verspreid over bijna 175 universiteiten in 40 landen. Het museum wist de afgelopen jaren een flinke digitaliseringsslag te maken en rondde in 2020 het zogenaamde Metamorfoze-project af, in het kader waarvan enerzijds duizenden brieven en dagboeken uit de periode 1880-1940 werden gedigitaliseerd, en anderzijds een collectie microfilms, waarop eind vorige eeuw talrijke essentiële literaire documenten waren vastgelegd. Materiaal van groot literair-historisch belang; na koppeling van dit digitale materiaal is de canon van de literatuur uit het interbellum vrijwel geheel digitaal beschikbaar.

Bertram Mourits, hoofd Collecties, ondertekent het manifest van het Netwerk Digitaal Erfgoed.

Belangrijk is de overstap naar de nieuwe, gebruiksvriendelijke catalogus Atlantis, die in 2020 werd geïmplementeerd en begin 2021 gelanceerd. Via Atlantis is het mogelijk sneller en makkelijker te zien welke collectie-onderdelen het museum over een schrijver of illustrator heeft; van manuscript tot brief en dagboek, en van foto tot schilderij en ook objecten en originele illustraties. Van foto's en schilderijen zijn bovendien miniatuurversies te zien. Met Atlantis als collectiebeheersysteem en catalogus wordt het mogelijk de beschrijvingen te standaardiseren en op termijn als Linked Open Data beschikbaar te stellen aan iedereen die interesse heeft in Nederlandse literatuurgeschiedenis. Op deze manier vervult het museum steeds meer een centrale rol in de ontwikkeling van een digitaal literair erfgoedveld. Tegelijk biedt de catalogus de mogelijkheid nieuw te ontvangen archieven efficiënt te verwerken en te presenteren, waaronder ook digital-born archieven zoals mailboxen, Word-documenten en digitale illustraties. Steeds meer schrijvers werken primair op de computer, en deze digitale bestanden van de schrijvers van nu zijn zeer waardevol voor de onderzoekers van morgen.

Op 7 augustus 2020 zette Bertram Mourits, hoofd Collecties, namens het museum als 75ste erfgoedorganisatie zijn handtekening onder het manifest van het Netwerk Digitaal Erfgoed. Het uitgangspunt van dit manifest is dat musea erfgoedinformatie digitaal kunnen en willen verenigen, waardoor grenzeloze toegang tot meerdere collecties mogelijk wordt. Mourits: 'Het Literatuurmuseum is dé plek waar iedereen die iets wil weten over het Nederlands literaire erfgoed zou moeten beginnen. Net als dat eerstejaarsstudenten literatuur een rondleiding door het museum en archief krijgen, zouden wij ook het startpunt moeten zijn bij literair-historisch onderzoek.'

Onderzoek en wetenschap

In de studiezaal van het museum wordt jaarlijks aan vele artikelen en boeken gewerkt, waarbij gebruik gemaakt wordt van de archieven van het museum. Dit tot grote tevredenheid van de onderzoekers, zoals blijkt uit een tevredenheidsonderzoek dat het museum in 2020 hield.

In mijn Woord van Dank bedank ik ook de medewerkers van het Literatuurmuseum, die tijdens corona-tijd toch voor me aan de slag gingen. In die zin ben ik nog ouderwets: niets liever dan in de studiezaal van het Literatuurmuseum naar/door vergeten documenten snuffelen.

 Bezoeker van de studiezaal

Carry van Bruggen.

Willem Brakman, circa 1942.

Mede dankzij de bloei van de literaire biografie wordt de collectie het laatste decennium intensief gebruikt. Dit resulteerde in 2020 onder meer in het door Nico Keuning geschreven *Een ongeneeslijk heimwee* over Willem Brakman. In twee jaar tijd werkte Keuning in het museum de 61 dozen met Brakmans literaire nalatenschap door, terwijl hij daarnaast het oeuvre herlas en zo veel mogelijk betrokkenen interviewde. Uit de biografie komt naar voren dat alle absurde scènes, de grappen en vaak ook de ernst in Brakmans werk autobiografischer waren dan gedacht. Aan het eind van 2020 verscheen *Er is geen ander zijn dan anders zijn*. Hierin vertelt Barber van de Pol niet zozeer het levensverhaal van Carry van Bruggen, maar schrijft ze in een impressionistische stijl, vrij associërend aan de hand van het leven en werk van haar voorbeeld over haar eigen leven, literatuur, filosofie en kunst. Verder werd er gewerkt aan biografieën en studies over onder meer Jo Boer, Clara Eggink, Nescio en Joost Zwagerman.

Illustraties door Nola Hatterman bij Ba Anangsieh-vertellingen van Anton de Kom.

In november 2020 was Suriname 45 jaar onafhankelijk van Nederland. Reden voor het Literatuurmuseum, het Nationaal Archief Suriname en de Universiteit Leiden een bijzondere samenwerking aan te gaan: het onderzoeksproject *Fesa in het museum*. In de archieven van het Literatuurmuseum en Nationaal Archief Suriname werd gezocht naar sporen die wijzen naar de koloniale en slavernijgeschiedenis, maar ook naar de creatieve en kunstzinnige uitwisseling tussen Suriname en Nederland. De literatuur heeft genoeg te bieden om recht te doen aan alle kanten van het verleden. Het onderzoek zal resulteren in onder meer een online expositie op Literatuurmuseum.nl.

Marianne Philips door Jaap Weynand.

Bruiklenen

‘Leuke bruikleenaanvraag van The Met / Tate Modern. Voor een expositie over #surrealisme is uit onze collectie De Schone Zakdoek (tijdens de oorlog in 1 ex. verschenen) aangevraagd’, tweette directeur Aad Meinders op 2 juli 2020. Het museum wil zijn literair erfgoed op zoveel mogelijk relevante plekken zichtbaar maken, en doet dit niet alleen door het ter inzage te geven aan onderzoekers en media, maar ook door ruimhartig bruiklenen te verlenen, zowel nationaal als internationaal. In 2020 vroeg het Dachau Concentratiekamp Memorial Site beeldmateriaal van oud-Dachau-gevangene Nico Rost op en wilde Diogenes Publishing House in Zürich het door Jaap Weynand geschilderde portret van Marianne Philips gebruiken voor publicatie. Ook gaf

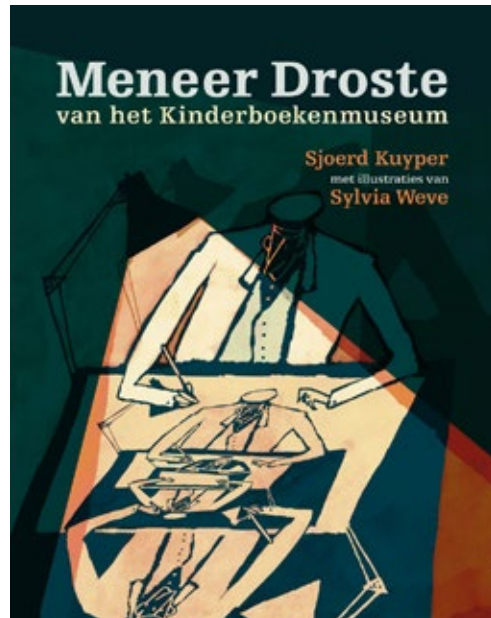
Expositie met werk van Thé Tjong-Khing in WG Kunst.

het museum archiefstukken in bruikleen ten behoeve van tentoonstellingen elders, al was dat, ten gevolge van de coronacrisis, minder dan voorgaande jaren. Niettemin was Gerard Reves knuffelkonijn, dat figureert in *De avonden*, te zien in de tentoonstelling *Asjemenou! De Nederlandse populaire cultuur in 100 voorwerpen* van het Noordbrabants Museum en werden de illustraties die Nola Hatterman maakte bij Ba Anangsieh-

vertellingen door Anton de Kom uitgeleend aan het Stedelijk Museum Amsterdam voor *Surinaamse school. Schilderkunst van Paramaribo tot Amsterdam*. Dat meester-illustrator Thé Tjong-Khing onverminderd populair is, blijkt wel uit het feit dat zijn werk, dat ondergebracht is bij het museum, geëxposeerd werd bij zowel WG Kunst te Amsterdam als in Museum Kranenburgh te Bergen.

Knuffelkonijn van Gerard Reve.

Publicaties

Hoewel COVID-19 ertoe leidde dat de 25e verjaardag van het Kinderboekenmuseum niet groots gevierd kon worden, is van alle afgeblazen festiviteiten toch een speciaal geschreven boek overgebleven: *Meneer Droste van het Kinderboekenmuseum*, door Theo Thijssen- en meervoudig Griffelwinnaar Sjoerd Kuyper en de met de Max Velthuijs-prijs bekroonde Sylvia Weve. Het boek over schrijven, lezen en vooral over de kracht van de verbeelding, kreeg lovende kritieken in onder meer *NRC Handelsblad*, *de Volkskrant* en *Trouw*.

If you want new ideas, read old books!
'Zacht Lawijd': zonder literair geheugen geen levende literatuur

@HerrejHerdaele op Twitter

Alleen vanwege het jaarverslag zou je toch al Vriend worden van het @kinderboekenmuseum en het Literatuurmuseum.

@antiqdigitalis op Twitter

In 2020 verschenen er ook weer vier nummers van het literair-historische tijdschrift *Zacht Lawijd*, een uitgave die dankzij het Literatuurmuseum en het Letterenhuis in Antwerpen kan verschijnen. Naast grondige essays komen hierin nooit eerder gepubliceerde schatten uit beider archieven aan het licht. In 2020 werd er onder meer geschreven over de kerstverhalen van Stijn Streuvels en de oorlogsjaren van Willem Elsschot. Er was een speciaal Congo-nummer met onder meer bijdragen over Hugo Claus, Aimé Césaire en de invloed van orale Bantoe-literaturen op het Nederlandstalige Congo-proza. En ter gelegenheid van zijn 200e geboortjaar was er een nummer gewijd aan Multatuli, met daarin onder meer een artikel van Elsbeth Etty over Multatuli in het licht van #MeToo.

Uiteraard verscheen er in 2020 weer een Jaarverslag van de organisatie en in november een nieuwe editie van *Goede Papieren*, met aandacht voor onder meer Gerrit Achterberg, Ronald Giphart en Annie M.G. Schmidt. Roman Helinski schreef een artikel over de correspondentie tussen Marie-Sophie Nathusius en Aya Zikken, 'twee moderne schrijfsters in een niet altijd moderne tijd', die elkaar onder meer schreven over de positie van de vrouw en hun eigen worstelingen met het huwelijk.

Literatuurmuseum en Kinderboekenmuseum

In *De eigenwijze kinderen* van Annie M.G. Schmidt
Foto: Sarah-Dona Fotografie.

‘Voor regelmatige bezoekers van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag is het een vertrouwd gezicht: in de gangen tussen de studiezalen zie je behalve studenten en onderzoekers ook vaak jonger publiek. Met stepjes en in buggy's. Zij komen niet voor de archieven in dit bibliotheekcomplex, maar voor het Kinderboekenmuseum. Soms staan er rijen’, aldus *NRC Handelsblad* op 22 februari 2020. En inderdaad: de eerste twee maanden van 2020 waren de rijen voor het Kinderboekenmuseum flink, waarbij het effect van de in december 2019 geopende tentoonstelling *De eigenwijze kinderen van Annie M.G. Schmidt* duidelijk merkbaar was. Maar toen was daar COVID-19 en moest het museum zijn deuren sluiten. Niet alleen tot verdriet van het museum, maar ook van bezoekers. Zo ontving het museum in mei de mail: ‘Wat heeft mijn dochter het gemist om naar jullie prachtige museum te mogen. Als ik haar de vraag stelde wat wil je doen als alles weer “normaal” is? Dan zei ze steevast; “naar het kinderboeken museum”.’ Het museum heropende in juli, geheel coronaproof, maar kon slechts een beperkt aantal bezoekers

En literatuurmuseum wat geniet ik toch altijd van jullie berichten, veel dank daarvoor. Woon te ver van Den Haag om regelmatig het museum te bezoeken maar zo kan het ook.

Lucie Bloomsma op Facebook

Met illustraties van: © Fiep Amsterdam bv; Fiep Westendorp
Illustrations | © Max Velthuis | © David McKee

per dag ontvangen. In november sloot het twee weken de deuren, om kort na de heropening, vanaf 15 december, weer in lockdown te gaan. Het uiteindelijke bezoekersaantal kwam uit op ruim 62.000. De meeste van de bezoekers kwamen vooral naar het Kinderboekenmuseum, terwijl de volwassenen met name online bediend werden via Literatuurmuseum.nl, de site die zeker in tijden van de diverse lockdowns een breed publiek inspireerde met verhalen over de collectie; in de maand april trok ze een recordaantal van 45.000 bezoekers.

Tentoonstellingen

Met de eind 2019 geopende *De eigenwijze kinderen van Annie M.G. Schmidt*, een permanente, interactieve tentoonstelling rond personages als Abeltje, Minoes en Pluk van de Petteflet, werd het aanbod van het Kinderboekenmuseum versterkt, zodat het museum nu voor kinderen van alle leeftijden en in iedere ontwikkelingsfase aantrekkelijke, kwalitatief hoogstaande exposities biedt. Dat de doelgroep zelf zeer te spreken is over de Schmidt-expositie blijkt wel uit het rapportcijfer dat een testteam van *Kidsweek* in januari aan de tentoonstelling gaf: een 9,2.

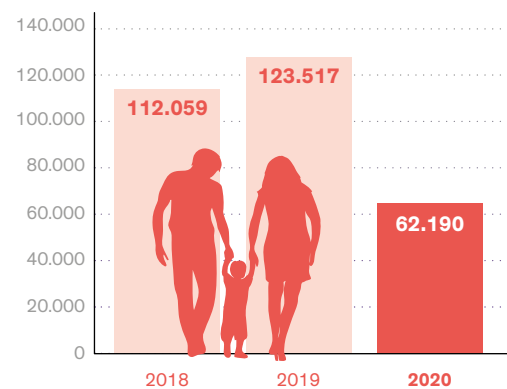
De eigenwijze kinderen van Annie M.G. Schmidt. Foto: Sarah-Dona Fotografie.

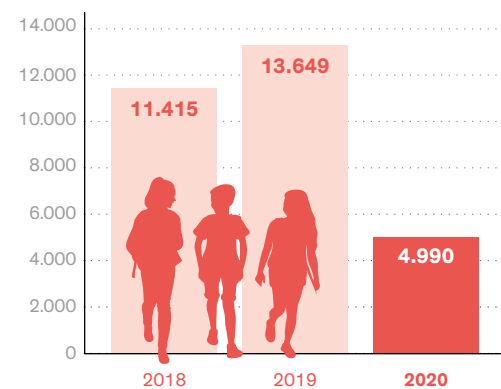
Superleuke tentoonstelling. Vult goed het gat dat er was tussen Kikker/Rupsje Nootgenoeg en Papiria. Voor mijn 6-jarige dochter is dit ideaal. Herkenbaar en leuke dingen om te doen. Zijn in de kerstvakantie voor het laatst geweest. En hebben het nieuwe Wiplala boek gekocht en lezen dat nu voor. Blijft geweldig!

Ilona Steenvoorde-de Graaf op Facebook

Bezoekers in het museum

Scholieren

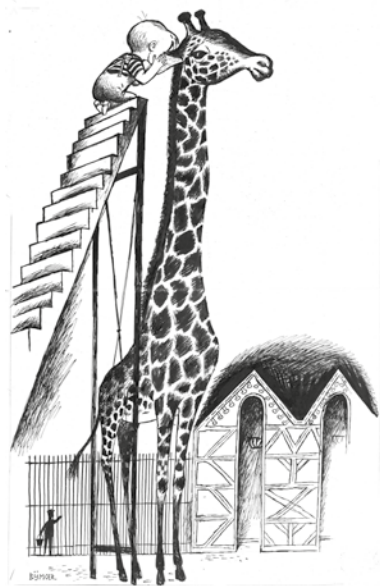
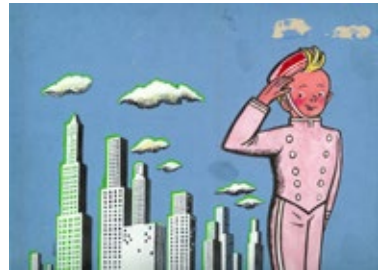

Gelijk met *De eigenwijze kinderen* van Annie M.G. Schmidt opende Wim Bijmoer – *In beeld*, met ruim 50 werken van de allereerste illustrator van Annie M.G. Schmidt. De expositie zou tot de zomer van 2020 te zien zijn, maar omdat vanwege de lockdown weinigen de gelegenheid hadden deze te bezoeken, werd ze verlengd.

illustratiestijl te vinden die zijn handschrift zou worden, nu denkt hij dat zijn zoektocht naar steeds andere technieken en stijlen, zijn stijl is. 'Dit is wat ik doe: steeds iets anders. Dat houdt mijn werk spannend.'

De tentoonstelling werd geopend tijdens de Kinderboekenweek, net als de vitrine-tentoonstelling over het Kinderboekenweekgeschenk 2020: *De diamant van Banjarmasin*, een speurtocht in acht verhalen door een lange geschiedenis van komen en gaan door Arend van Dam en Anne Stalinski. Te zien waren onder meer Van Dams notitieboekje vol krabbels, die de basis vormden voor het geschenk, de illustraties van Stalinski, én originele cahiers van Anton de Kom, een van de helden uit Van Dams boek.

Links: Illustraties door Wim Bijmoer bij werk van Annie M.G. Schmidt.
Onder: Illustraties van Martijn van der Linden.

Originele illustraties waren in 2020 ook te zien in de vitrinetentoonstelling met werk van Martijn van der Linden naar aanleiding van de overdracht van een deel van zijn archief. De meervoudig Penseel-winnaar beheerst vele technieken en als iets zijn stijl kenmerkt, is het wel afwisseling. Na realistisch werk volgt niet-realistisch, na kleur zwart-wit, en na grote tekeningen klein werk. Eigenlijk had hij verwacht een

Wat heeft onze 10 jarige zoon genoten! Overall knopjes om op te drukken en die slurpers, echt erg leuk! Dank voor de gezellige dag.

f Debbie van Gemert-Strijards op Facebook

Links: Kinderboekenweekgeschenk-tentoonstelling.
Rechts: Arend van Dam en Anne Stalinski door Anne Stalinski.

Hoewel het museum een deel van 2020 gesloten was, werd er achter de schermen veel werk verzet. Niet alleen werd het museum aangepast aan de anderhalve-metermaatschappij, ook werd gewerkt aan een aantal grote en ambitieuze projecten, zoals de grondige renovatie van *Papiria*, de av-installatie *De Voorleestent* en een nieuwe tentoonstelling voor 14-18-jarigen. Diversiteit is bij deze projecten een belangrijke pijler. Zo zijn in *De Voorleestent* boeken in vele talen te vinden en werden in de verschillende spellen in *Papiria* verhalen met diversiteit opgenomen. Ook de beeldtaal van de verhaalfiguren werd genderneutraal gemaakt en open voor identificatie door vele etniciteiten. Ook voor de nieuwe jongerententoonstelling is diversiteit een must. Door een scala aan literaire verhalen te tonen, biedt het museum nieuwe ervaringen en inzichten, waarmee begrip voor elkaar wordt versterkt.

Het museum wordt steeds meer bezocht door buitenlandse toeristen en expats. 'What could be better than finding a weekend activity for your children that is not just entertaining but helps to build their love of books? [...] It is a museum that lets kids be kids. Centred around books, it does not feel stuffy or studios but provides an experience of adventure and imagination', aldus een site voor expats. Om de niet-Nederlandse bezoekers tegemoet te komen, heeft het museum in 2020 gewerkt aan het tweetalig maken (naast Nederlands ook Engels) van *Papiria* en *ABC met de dieren mee*. *Ik ben Kikker*, *De eigenwijze kinderen* van Annie M.G. Schmidt en de *Kinderboekenambassade* zijn reeds tweetalig.

In *Papiria*. Foto: Eveline van Egdom.

De Voorleestent.

Fantastic museum for all ages. Also an easy introduction to Dutch children's authors for non native children. I went with an 8 year old British girl and a 10 year old girl from the U.S and they both loved it.

f Smyth T. Heather op Facebook

Literatuurmuseum.nl

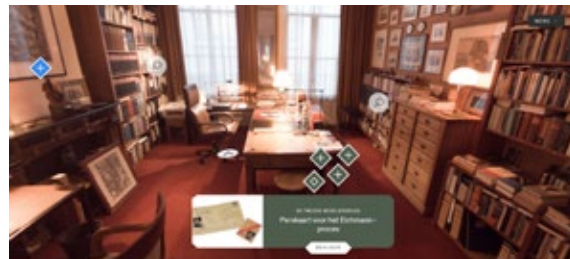
Literatuur schrijft en choqueert niet alleen, maar ontroert ook, vermaakt en geeft hoop. Broodnodig, juist in coronatijden. Een uitkomst was het dan ook dat, toen theaters en musea gesloten waren, Literatuurmuseum.nl 24/7 bereikbaar bleef. Singer-songwriter Lucky Fonz III tweette tijdens de eerste lockdown: 'Het @Litmuseum heeft echt een leuke site om op rond te dwalen <3'. Met hem dwaalden meer mensen; in 2020 werd het museum 480.601 keer bezocht, een stijging van 56% ten opzichte van 2019.

In het verslagjaar werd Literatuurmuseum.nl uitgebreid met vier online exposities. In het kader van 75 jaar vrijheid publiceerde het museum vanaf april *De achterkant van de bevrijding* en naar aanleiding van haar 25^e sterfdag bracht het museum met het rijk geïllustreerde *De illustratoren van de versjes van Annie M.G. Schmidt* een ode aan de schrijfster die nog altijd geldt als de koningin van de jeugdliteratuur. Ook herdacht het museum Harry Mulisch door rond zijn 10^e sterfdag *De oneindige Mulisch* te lanceren. 'Ik was in de werkkamer van Harry Mulisch. [...] Ik was niet in het echt in die werkkamer, maar virtueel, zoals dat heet. Op de site Literatuurmuseum.nl kun je door zijn kamer dwalen', zo schrijft Maarten Moll op 11 november in zijn column in *Het Parool*. 'Even Mulischen, me even in dat universum onderdompelen.'

Ach, wat kan ik toch van dit soort "columns" genieten. En wéér gebeurt het me: ik klik door naar een volgend artikel, klik nogmaals door en ga vervolgens zelf op zoek. Dank je wel, literatuurmuseum, hoeder van oud papier dat ademt, roept, schreeuwt, huult, leeft.

Hugo Kruijt op Facebook

Literatuurfans! Ik ben niet eens een #mulisch-fan maar wat @litmuseum hier flikt is WAANZINNIG. Dwaal rond in Mulisch' werkkamer. Plus txt en uitleg! Enjoi.

@JaapBoots op Twitter

Documenten in het kader van 75 jaar vrijheid

Aan het eind van 2020 kwam *Bevrijding in de literatuur* online. Een verhaal, ingeleid door Adriaan van Dis, bestaande uit videolezingen en -bijdragen van Yra van Dijk, Jan de Roder, Bertram Mourits, Abdelkader Benali, Mohammed Benzakour en Ellen Deckwitz. Naast de digitale tentoonstellingen bevat Literatuurmuseum.nl persoonlijke artikelen door schrijvers zoals Mohammed Benzakour, Anne van den Dool, Laura van der Haar en Philip Huff. Aan de hand van

bijzondere documenten, opmerkelijke voorwerpen schrijven zij over een breed scala aan onderwerpen, zodat de site de meerstemmigheid binnen de Nederlandse letteren representeert. Er werd dan ook niet alleen geschreven over mainstreamauteurs als Remco Campert, Marga Minco en J. Slauerhoff, maar ook over minder bekende schrijvers als Rudy Bedacht, Jo Boer, Agnès Snitker en Judicus Verstegen.

BEVRIJDING IN DE LITERATUUR

Boven: Foto's uit de collectie van Judicus Verstegen.
Onder: Foto's uit de collectie van Marga Minco.

Thomas Heerma van Voss
en Roman Helinski.

In de reeks 'Brieven in tijden van afzondering' schreven Thomas Heerma van Voss en Roman Helinski tijdens de eerste lockdown elkaar over de ongewone tijd, hoe ze de dagen doorkwamen en

waar ze het meest mee zaten. Ze lieten zich inspireren door documenten uit het archief over eerdere crises en ziektes, uit tijden die op de onze lijken of juist helemaal niet. Aan het eind van het jaar, tijdens de tweede lockdown, keken ze in een laatste brief terug op hun correspondentie van het voorjaar. Is er iets veranderd? 'Ik had deze ervaring graag willen missen. Er hebben zich de afgelopen periode geen belangrijke inzichten of levenslessen voor mij geopenbaard.' Alma Mathijssen putte in de donkere coronatijden moed uit de goede raad van Cissy van Marxveldt: 'Vergeet de duisternis. Wees vrolijk. Vergeet jezelf. Vergeet...'

TOP 5 meest gelezen artikelen 2020

1. *Wijze raad van Cissy van Marxveldt: 'Vergeet de duisternis. Wees vrolijk. Vergeet jezelf. Vergeet...'*
– **Alma Mathijssen**

2. *'Een dichterlijk mens, innerlijk bezeten door duivelse machten' – het psychiatrisch rapport over Gerrit Achterberg*
– **Thomas Heerma van Voss**

3. *Kastelen, bossen, bergen, rivieren: de tekeningen van Tonke Dragt spreken tot de verbeelding*
– **Renée van Marissing**

4. *Zó druk je intimiteit uit op papier: de brieven van Connie Palmen aan Adriaan van Dis*
– **Anne van den Dool**

5. *'Twee maal, in de ergste nood riep ik uw hulp in' – de wrokkige woorden van Ida Gerhardt*
– **Yannick Dangre**

Sinds 2019 presenteert het museum ook zijn indrukwekkende collectie schrijversportretten online. De digitale versie van de *Nationale Schrijversgalerij* is voorzien van geestige, fascinerende en soms schrijnende verhalen achter de kunstwerken en met de bijhorende quiz testen de bezoekers hun literaire kennis.

Zomaar even: Heb zojuist kennis gemaakt met de Nationale Schrijversgalerij. Schitterend!!! Wat een prachtige portretten, wat een hoeveelheid informatie (die leuk 'verstoppt' zit zodat je er een quiz voor jezelf van kan maken), maar vooral: wat een goede teksten overal, zowel over de schrijvers als over de schilders. Dank, dank, dank!

@ mail aan het Literatuurmuseum

Museumlessen in het Kinderboekenmuseum. Foto's: Mylène Siegers.

Educatie

Het museum is ervan overtuigd dat lezen en schrijven een fundamentele verandering teweeg kan brengen in de relatie van een kind tot zijn wereld. Door taalbegrip en talige expressie kunnen kinderen zich persoonlijk ontplooiën, sterke relaties bouwen en hun kansen op school en in de maatschappij verbeteren. Dat is een van de redenen waarom de tentoonstellingen en de workshops van het Kinderboekenmuseum erop gericht zijn de fantasie van de bezoekers te stimuleren en hun leesplezier aan te wakkeren. Niet alleen voor kinderen die met school het museum bezoeken, maar ook de kinderen die in hun vrije tijd komen. Het museum ontbreekt dan ook niet in het rijtje lowbudget educatieve uitjes van Squala, een groot online oefenprogramma voor thuis vol quizzen in alle schoolvakken. Dat een bezoek aan het Kinderboekenmuseum niet alleen leuk, maar ook nog eens heel leerzaam is, weet ook *Kidsweek*. Vandaar dat deze krant in zijn nieuwsbrief het museum tipte als uitje tijdens de landelijke onderwijsstaking in januari.

Als altijd ontwikkelde het museum voor het primair onderwijs naast zijn 19 reguliere lessen ook speciale Kinderboekenweeklessen, ditmaal in het teken van geschiedenis, en lanceerde het in het verslagjaar de museumles *Lekker stout*, ontwikkeld bij *De eigenwijze kinderen van Annie M.G. Schmidt*. Helaas konden door COVID-19 veel lessen geen doorgang vinden. Dat gold ook voor de museumles *Literatuur in anderhalf uur* voor het voortgezet onderwijs. Gelukkig biedt Literatuurmuseum.nl digitaal educatieve programma's waarin leerlingen van het VO op een eigentijdse en creatieve manier worden aangezet meesterwerken uit de Nederlandse literatuur te ontdekken, (her)lezen en kritisch met elkaar te bespreken. In 2020 werd dit aanbod uitgebreid met twee lespakketten bij de online tentoonstelling *De achterkant van de Bevrijding*.

Museumlessen in het Kinderboekenmuseum. Foto's: Eveline van Egdom.

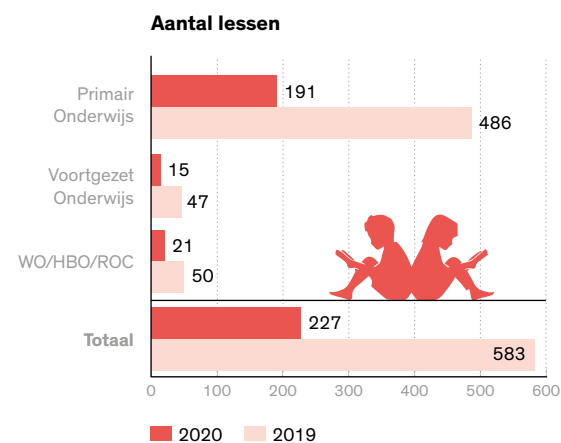
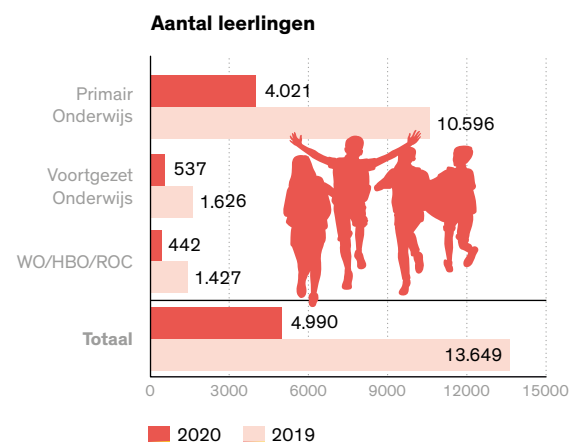
De Verhalendame. Foto: Eveline van Egdom.

Om ook de bezoekers van het Kinderboekenmuseum iets te bieden in tijden van de lockdown, deed het museum op zijn Instagram-pagina suggesties hoe je enkele van de educatieve spellen kunt vertalen naar school of de thuissituatie. Deze actie werd opgepikt door Linda.nl, die tipte: 'Ben je nog op zoek naar een leuke bezigheid voor je kroost? Het Kinderboekenmuseum mist alle kinderen nu ze gesloten zijn, daarom bedachten zij een leuke actie op Instagram. Ze delen op hun pagina de leukste tips om de spellen uit het museum thuis na te bouwen.' Ook bracht het museum de *Verhalenreis*, een leesbevorderende videoreeks waarin de Verhalendame van het Kinderboekenmuseum een prikkelend voorproefje geeft van in totaal vijf bekende jeugdboeken; elk filmpje eindigt met een cliff hanger, om zo kinderen aan te wakkeren het boek te gaan lezen.

'Story time: ademloos luisteren naar de verhalenreis', vermeldde Juf Marla in een van haar Instagram-stories. Voor de volwassen bezoekers heeft het museum de educatieve Literaire Routes App. Ideaal in een jaar dat er weinig cultuurvertier was en wandelen de nationale volkssport werd. 'Wandel met Anton Wachter door het romandecor van Simon Vestdijk in Harlingen', tipte de *Volkskrant* in augustus 2020.

Achter de schermen werkte het museum in het verslagjaar aan het optimaliseren van zijn educatief aanbod, door te kijken of de boeken die centraal staan in de museumlessen een breed genoeg spectrum op gebied van culturele diversiteit en gender bieden; ook de lessen voor het speciaal onderwijs zullen worden aangescherpt op basis van de kennis die het museum de afgelopen jaren op dit gebied heeft opgedaan.

Evenementen

2020 begon goed met vrolijke kerst-activiteiten. Ter viering van de opening van *De eigenwijze kinderen van Annie M.G. Schmidt* stond niet alleen de kerstvakantie, maar ook de voorjaarsvakantie in het teken van de schrijfster. Als elk jaar organiseerde het museum ook in het verslagjaar een Voorleesontbijt. Ditmaal vermaakte de Verhalendame van het museum de aanwezige peuters met het grappige verhaal van *Moppereend*. Het museum haakte met een gedichtenworkshop aan bij de jaarlijkse Poëzieweek en organiseerde in januari de uitreiking van de Haagse literatuurprijzen. Op 7 maart bracht het museum nog gewoon de gratis Boekenweek-rondleiding, over onorthodoxe, eigengereide schrijvers die werelden hebben geopend en onrecht aan de kaak hebben gesteld. Maar toen sloeg COVID-19 toe. Per 12 maart sloot het museum zijn deuren en werden alle evenementen afgezegd. Geen Kinderboekenparade, geen Annie M.G. Schmidt-lezing, geen Zomertekenschool...

Alle plannen om groots het 25-jarige bestaan van het Kinderboekenmuseum te vieren, vielen in het water. Alleen in oktober, toen even weer wat mocht, bood het museum op beperkte schaal extra activiteiten aan in het kader van de Kinderboekenweek, waaronder een tekenworkshop door Mylo Freeman.

Mylo Freeman.
Foto: Maikel Thijssen.

Voorleesontbijt in het het Kinderboekenmuseum.
Foto: Eveline van Egdom

Onder anderen Stefan Hertmans, Marente de Moor, Gideon Samson en Paul Demets tijdens de uitreiking van Haagse Literatuurprijzen.
Foto: Serge Ligtenberg.

Door de pandemie kon maar een zeer selecte groep in Theater Diligentia getuige zijn van de uitreiking van de P.C. Hooft-prijs 2020 aan Maxim Februari. Het museum besloot daarom de uitreiking, opgeluisterd door onder meer Adelheid Roosen en de Britse danser Lanre Malaolu, te live streamen, zodat deze door elke literatuur- en cultuurliefhebber te volgen was. In de uitzending, gepresenteerd door Abdelkader Benali en Aldith Hunkar, vormden de belangrijkste programmaonderdelen in het theater de rode draad, aangevuld met andere items, waaronder een introductie van de P.C. Hooft-prijs en zijn naamgever vanuit de Amsterdamse P.C. Hooftstraat en het Muiderslot.

Ook de literaire middag die het museum jaarlijks met de Jan Campert-Stichting organiseert, werd vanwege COVID-19 in een online jasje gestoken. Voordeel is dat het symposium nu lange tijd toegankelijk is: als online tentoonstelling op Literatuurmuseum.nl.

Net ademloos en ontroerd naar de uitreiking van de #pchooftprijs aan #maximfebruari gekeken. Veel dank aan het @Litmuseum voor de uitzending.

 @ReneevdGiessen op Twitter

Filmopnames met Philip Huff bij het Muiderslot ter introductie van de P.C. Hooft-prijs.

Onder meer Maxim Februari, Abdelkader Benali, Aldith Hunkar, Lanre Malaolu en Connie Palmen tijdens de uitreiking van de P.C. Hooft-prijs 2020.
Foto's: Eveline van Egdom.

In verband met de lockdown zijn ook musea weer gesloten. Dat betekent echter niet dat er niets gebeurt. Woensdag is het online symposium "Bevrijding in de literatuur" op literatuurmuseum.nl live gegaan.

 Reformatorisch Dagblad

Naast alle eigen activiteiten was het museum begin 2020, voor corona toesloeg, gastheer voor tal van evenementen van anderen, zoals de cursus *Creatief schrijven* van Probiblio in samenwerking met De Schoolschrijver en Stichting Lezen. Hoewel het museum na maart geen grote gezelschappen meer ontving, fungeerde het in enkele bijzondere gevallen nog wel als locatie. Zo nam Gideon Samson zijn keynote speech voor Pabo Leest op in het museum, maakte Jozua Douglas er filmpjes voor een taalmethode van uitgeverij Malmberg en werden Alfred Birney en Thomas Verbogt er voor *Vol van Boeken* geïnterviewd.

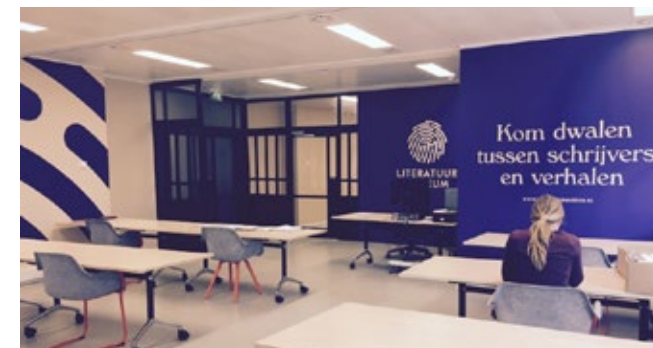

Publieksbereik en partners

Noraly Beyer leest voor tijdens de aftrap van *Lees voort*.
Foto: Chris van Houts.

In de studiezaal.

Doelgroepen

Van wetenschappers tot families met jonge kinderen: de bezoekers van het museum zijn divers. Het museum wil echter een nog groter en diverser publiek (online dan wel fysiek) bereiken en zet zich daar actief voor in. Gezien de grote bezoekersaantallen voor het museum en voor de site, die ook buiten de landsgrenzen goed bezocht wordt, is het duidelijk dat het museum in deze ambitie is geslaagd.

Vanuit Aruba dank voor de post v deze site.
Heerlijk om even weg te kunnen dwalen

 Edith de Vogel op Facebook

Voor het Kinderboekenmuseum heeft het museum zich vooral gericht op jonge gezinnen en het onderwijs, waarbij het extra zorg besteedde aan het bereiken en aantrekken van families met een migratie-achtergrond of uit lagere welstandsklassen. Het deed dit onder meer door deel te nemen aan projecten als De Vakantiepas en de

Ooievaarspas en samen te werken met partners als bibliotheken, De Schoolschrijver, Stichting Lezen en Schrijven en de Voorlees-Express, zodat niet alleen hoogopgeleide lezers worden bereikt, maar juist ook degenen die taalzwak zijn. Om er voor te zorgen dat een breed publiek zich herkent in wat het museum aanbiedt, laat het zich adviseren door onder meer Stichting 3, ROSE Stories en EMMA Experts in Media en Maatschappij op het gebied van culturele diversiteit.

Dat bezoekers het museum weten te vinden en waarderen, blijkt uit de groeiende bezoekersaantallen (pre-corona) en onder meer observaties op de vloer en monitoring van social media. Om goed strategische inzichten te verkrijgen die het in staat stelt zijn doelgroep te verbreden en uit te breiden, voert het museum sinds augustus 2020 op structurele basis markt- en publieks-onderzoek uit. De eerste resultaten van dit onderzoek worden in de loop van 2021 verwacht.

Marketing & communicatie

Mede om een flinke impuls te geven aan zijn naamsbekendheid wilde het museum in 2020 groots de 25^e verjaardag van het Kinderboekenmuseum vieren, met als hoogtepunt de speciale editie van de Kinderboekenparade. Met name de Grote Annie Voorleesmarathon als onderdeel van het festival zou veel impact op de communicatie hebben, diverse radiozenders hadden interesse getoond het programmaonderdeel te verslaan. Helaas mocht het niet zo zijn. Het verjaardagsfeest ging vanwege corona niet door en door het afzeggen van evenementen en tentoonstellingen liep het museum veel aandacht mis.

De eigenwijze kinderen van Annie M.G. Schmidt.
Foto: Eveline van Egdom.

Aan de andere kant leverde de crisis ook weer onverwachte aandacht op. Acteur Cas Jansen deelde bijvoorbeeld voor zijn Instagramvolgers in een filmpje zijn coronatip: pak een oude krant en waan je even in een coronavrije periode. Zijn oog viel op een artikel over de Schmidt-expositie en hij riep iedereen op om als het museum weer zou openen allemaal op bezoek te gaan bij Floddertje en Minoes.

Directeur Aad Meinderts werd in het satirisch tv-programma *Even tot hier* geïnterviewd naar aanleiding van het niet doorgaan van de Grote Annie Voorleesmarathon. Daarbij tipten vele media, waaronder Nu.nl en de site van het programma *Jinek*, in een tijd dat een museumbezoek onmogelijk was, het online aanbod van het Literatuurmuseum. Ook was er veel aandacht voor de nieuwe online tentoonstellingen op Literatuurmuseum.nl en werd de Verhalenreis van het Kinderboekenmuseum door diverse kranten onder de aandacht gebracht als een leuk online uitje. ‘Zó voorkom je verveling tijdens de lockdown!’, kopte *De Telegraaf*.

Aandacht voor (het niet doorgaan van) de Grote Annie Voorleesmaraton in *Even tot hier*.

Correspondentie van Jan Cremer en Willem Frederik Hermans.

Ook de online uitreiking van de P.C. Hooft-prijs zorgde voor een hausse aan berichtgeving in de media. Het museum organiseert de toekenning en de uitreiking van de prijzen van de Stichting P.C. Hooft-prijs voor Letterkunde en heeft, vanuit de wens deze oeuvreprijzen bekendheid te geven en communicatief beter te kunnen ondersteunen, de site van de stichting geïncorporeerd in Literatuurmuseum.nl. Hetzelfde geldt voor de Haagse literatuurprijzen. Profiteren beide stichtingen zo beter van de marketinginspanningen van het museum, het museum heeft profijt van de merkkracht van de prijzen van de stichtingen.

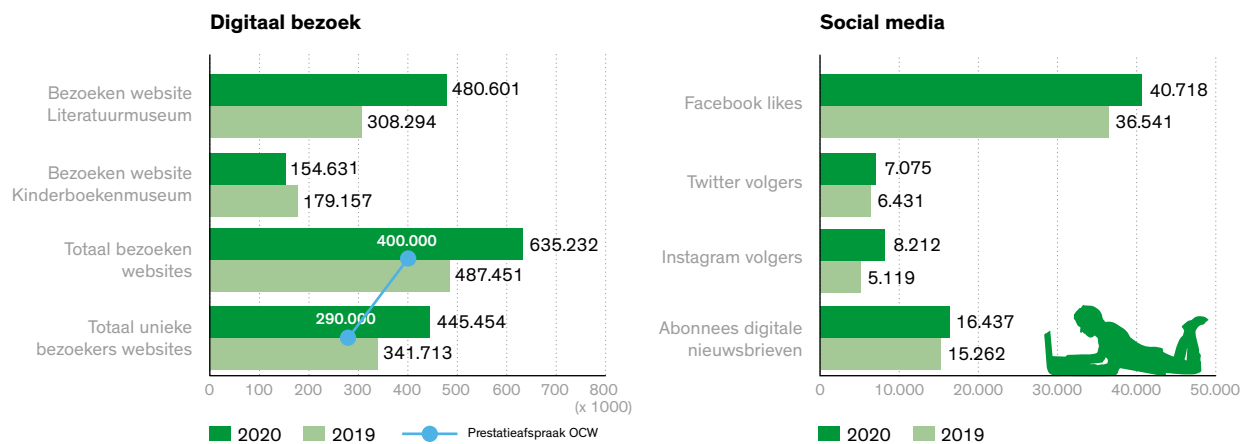
Wil je je liever meer inhoudelijk verdiepen? Dan zit je alle dagen goed op de website van het Literatuurmuseum. [...] Of je nou liefdesbrief-lessen van Connie Palmen zoekt, iets wil weten over de tekeningen van Tonke Dragt of nieuwsgierig bent naar wat Jan Cremer en W.F. Hermans elkaar schreven: je raakt er niet uitgelezen. Ook heel fijn: de stukken zijn opgedeeld in artikelen, die je allemaal in maximaal 10 minuten uit hebt, en verhalen, waar je zo drie kwartier mee zoet bent. En ook nog leuk geschreven! Een plezier voor iedereen die van lezen en literatuur houdt.

www.evajinek.nl

Brieven van Connie Palmen aan Adriaan van Dis.

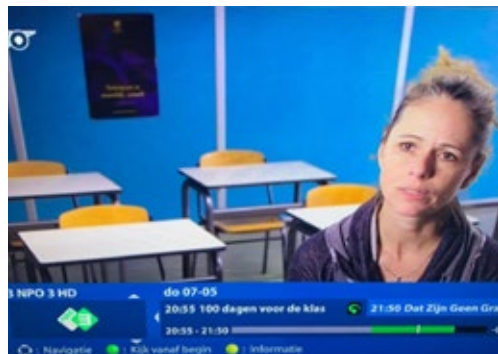
Publieksbereik en partners

Speciale aandacht ging uit naar communicatie met het onderwijs. Er werd in 2020 zowel een educatiefolder voor het basisonderwijs ontwikkeld, als een voor het voortgezet onderwijs. Wegens het succes van de gratis posterpakketten voor in klaslokalen werden er in 2020 nieuwe posters gemaakt. Ook deze vonden gretig aftrek. Wie goed oplette tijdens de hitserie

100 dagen voor de klas kon de posters in een van de klassen zien hangen. Verder leverde het museum online een bijdrage aan de Dag van het Literatuuronderwijs. Curator Philip Huff vertelde wat het Literatuurmuseum kan bijdragen aan inspirerend literatuuronderwijs. Dezelfde dag gaf de coördinator educatie met Mylo Freeman tijdens Pabo Leest! een online lezing/workshop over hoe het leesplezier van leerlingen te vergroten en de wijze waarop verhalen ingezet kunnen worden bijvoorbeeld bij lessen over identiteit.

Een van de vele vragen in het populaire tv-programma *De slimste mens* was dit jaar: In welke stad is het Kinderboekenmuseum gevestigd? Een teken dat dit museum uitgegroeid is tot een sterk merk. Dat het

Literatuurmuseum-poster in 100 dagen voor de klas.

Janny van der Heijden en Karin Bloemen tijdens de aftrap van *Lees voort*. Foto's: Chris van Houts.

inmiddels ook internationaal aan de weg timmert, bleek uit het feit dat een delegatie van het Singapore Philatelic Museum begin 2020 het museum bezocht ter inspiratie voor hun herinrichting: 'We are revamping our museum to be more children-oriented and would like to learn from you'. Ook uitnodigingen aan het Kinderboekenmuseum om te spreken op internationale congressen in Beijing en Istanboel onderstrepen dat. Wegens de coronacrisis kon het museum aan de uitnodigingen helaas geen gehoor geven.

Samenwerkingspartners

Het museum kent vele samenwerkingspartners en trekt sinds jaar en dag op met een groot aantal partijen op het gebied van communicatie, tentoonstellingen, educatie en evenementen. Een van de belangrijkste samenwerkingsverbanden waarin het museum participeert is de Leescoalitie, een samenwerkingsverband met onder meer Stichting Lezen en de CPNB dat zich sterk

maakt voor een geletterd Nederland. En dat is nodig ook, gezien diverse onderzoeken die laten zien dat er in Nederland circa 2,5 miljoen mensen onvoldoende leesvaardig zijn om succesvol deel te nemen aan de samenleving. Naast een politieke lobby gericht op het maatschappelijk belang van lezen zetten de partners gezamenlijk

diverse leesbevorderingscampagnes op, zoals *Lees voort!*, waarin grootouders opgeroepen worden hun liefde voor lezen door te geven, en het COVID-leesoffensief Taalbaas, dat iedereen tussen de 12 en 18 jaar de kans bood online workshops te volgen van tal van schrijvers, acteurs, journalisten, spokenwordartiesten en cabaretiers.

Publieksbereik en partners

Dat het Kinderboekenmuseum in Den Haag een geweldige plek voor kinderen is kan niet vaak genoeg gezegd worden maar dat zij de lokale partner zijn voor dit project is alleen maar te prijzen!

f Wethouder voor Cultuur Robert van Asten over De Schoolschrijver op Facebook

Onder aanvoering van de Leescoalitie riepen in oktober 2020 achttien organisaties uit het veld van onderwijs, cultuur en jeugd-gezondheid ministers Arie Slob en Ingrid van Engelshoven op een ambitieus Leesoffensief te starten.

Het museum pakt zijn rol als leesbevorderaar op en participeerde ook in 2020 in De School-schrijver, een landelijke initiatief waarbij kinderboekenschrijvers worden ingezet om leerlingen taalsterk te maken. Het museum kent eveneens vele samenwerkings-

partners op het gebied van educatie, zoals het Haagse Cultuurmenu, een succesvol educatief samenwerkingsverband van musea, en de Cultuurschakel, de expertise- en bemiddelingsorganisatie voor cultuuronderwijs en cultuurparticipatie in Den Haag. Net als in 2019 ging het museum in 2020 met het Maris College een bijzondere samenwerking aan. In het kader van het praktijkvak Cultuur & Communicatie, dachten leerlingen mee over de tentoonstelling voor 14-18-jarigen die hopelijk in 2022 zal worden geopend.

Wethouder Robert van Asten, Manon Sikkel en Abdelkader Benali tijdens de start van De Schoolschrijver.
Foto's: Chris van Houts.

Minister Ingrid van Engelshoven neemt het Leesoffensief-manifest in ontvangst.

Op het gebied van communicatie en publieksbereik werkt het museum samen met onder meer Bibliotheek.nl, Den Haag Marketing en de Museumvereniging. In het kader van de jaarlijkse Museumweek tipte ambassadeur Splinter Chabot in het verslagjaar in diverse media het Kinderboekenmuseum en dan met name *De eigenwijze kinderen van Annie M.G. Schmidt*.

Ook online kent het museum veel samenwerkingspartners. Zo trok het in 2020 nauw op met het Harry Mulisch Huis. Hielp het Huis met de online expositie *De oneindige Mulisch*, het museum verleende op zijn beurt medewerking aan de podcast *De Mulisch-tapes*.

Dankzij shared services met de Koninklijke Bibliotheek waren ook in 2020 belangrijke voorzieningen efficiënt en effectief georganiseerd. Daarbij was er het afgelopen jaar veel onderling overleg over coronamaatregelen voor zowel medewerkers als bezoekers van het Koninklijke Bibliotheek-complex. Verzorgde de KB jarenlang de ICT voor het museum, in 2020 is het museum in goed overleg overgestapt naar een eigen ICT-beheerder; vanaf 2020 werd er in de Cloud gewerkt, wat het thuiswerken in coronatijd vereenvoudigde. Net als voorgaande jaren

'Het allerleukste vind ik dat haar schrijfmachine er staat [...] als je weet hoeveel gedichten, verhalen, boeken, musicals en tv-series er via dat apparaat tot stand zijn gekomen, besef je dat het een magische machine is.'

“ Splinter Chabot in Leidsch Dagblad

verzorgde het museum het secretariaat van de Stichting P.C. Hooft-prijs voor Letterkunde, de Jan Campert-Stichting en het Willem Kloosfonds.

Naast tal van lokale en landelijke kent het museum ook internationale partners, zoals het Letterenhuis in Antwerpen. Er is regelmatig onderlinge uitwisseling en daarbij zijn beide organisaties betrokken bij het literair-historische tijdschrift *Zacht Lawijd*. Het museum wisselde – ook afgelopen jaar – kennis uit op het gebied van diversiteit en jeugdliteratuur met o.a. het Goethe-Institut Finland en Deutsche Akademie für Kinder- und Jugendliteratur, en is actief

in onder meer het International Committee for Literary and Composers' Museums.

Organisatie

In Papiria.
Foto: Eveline van Egdom.

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht van het museum bestond op 31 december 2020 uit:

Koos van der Steenhoven, voorzitter
Martijn David
Birgit Büchner
Yra van Dijk
Martine Schaap

In het verslagjaar is de Governance Code Cultuur toegepast. De Raad onderschrijft de Fair Practice Code en de Code Diversiteit & Inclusie en neemt de implementatie daarvan, samen met de directeur-bestuurder, ter hand. De Raad heeft drie commissies met elk een eigen reglement: een auditcommissie, een renumeratiecommissie en een inhoudelijke kwaliteitscommissie. De Raad stond de directie van het museum met raad en daad ter zijde en oefende zijn taak als toezichthouder uit. In totaal vergaderde hij in 2020 zevenmaal in aanwezigheid van de directeur en de adjunct-directeur.

Personeel

Inge Stikkelorum, directie-assistent, en Faye Visser, assistent Publiekszaken, namen in 2020 afscheid van het museum. Zij werden opgevolgd door respectievelijk Anne Wegerif en Serge de Prie. Ook Nina Wolff verruilde het museum voor een andere baan; in haar plaats werd Hendrik de Goffau aangesteld. Aan het tijdelijke dienstverband van Renate van Lamsweerde, projectleider, en Rob van Goudzwaard, facilitair medewerker, kwam in 2020 een eind. Het personeel bestond op 31 december 2020 uit de hieronder vermelde personen, waarvan 21 in loondienst (18,1 fte).

Managementteam

Aad Meinderts, directeur
Ingrid Eilander, adjunct-directeur / hoofd publiekszaken en tentoonstellingen
Marian van Wissen, hoofd bedrijfsvoering
Bertram Mourits, hoofd collecties
Anne Wegerif, directie-assistent

Collecties

Jessica Brul, medewerker collecties / studiezaal
Carina Brummel, conservator
Daan Cartens, conservator
Hendrik de Goffau, medewerker collecties
Christie Hak, medewerker collecties
Marsha Keja, uitvoerend projectleider Metamorfoze (inhuur)
Nadine van Maanen, conservator
Madelon Monté, medewerker collecties / studiezaal
Anita van Oostrom, medewerker studiezaal
Tom Veldman, medewerker collecties (inhuur)

Publiekszaken & Tentoonstellingen

Jennie Barbier, projectleider Literatuurmuseum.nl
Anouk van Dijk, coördinator educatie
Maaïke Kramer, projectleider
Serge de Prie, assistent publiekszaken (inhuur)
Astrid Oosterhof, coördinator communicatie en evenementen

Bedrijfsvoering

Tom Asselman, medewerker bedrijfsvoering
Suzanne van den Hondel, weekend-coördinator (inhuur)
Marjolein Lager, assistent bedrijfsvoering / personeelszaken
Lucie Rietdijk, senior financiën
Marieke van Wissen, medewerker financiële administratie
Kristel Witkam, weekendcoördinator (inhuur)

Receptionisten (inhuur)

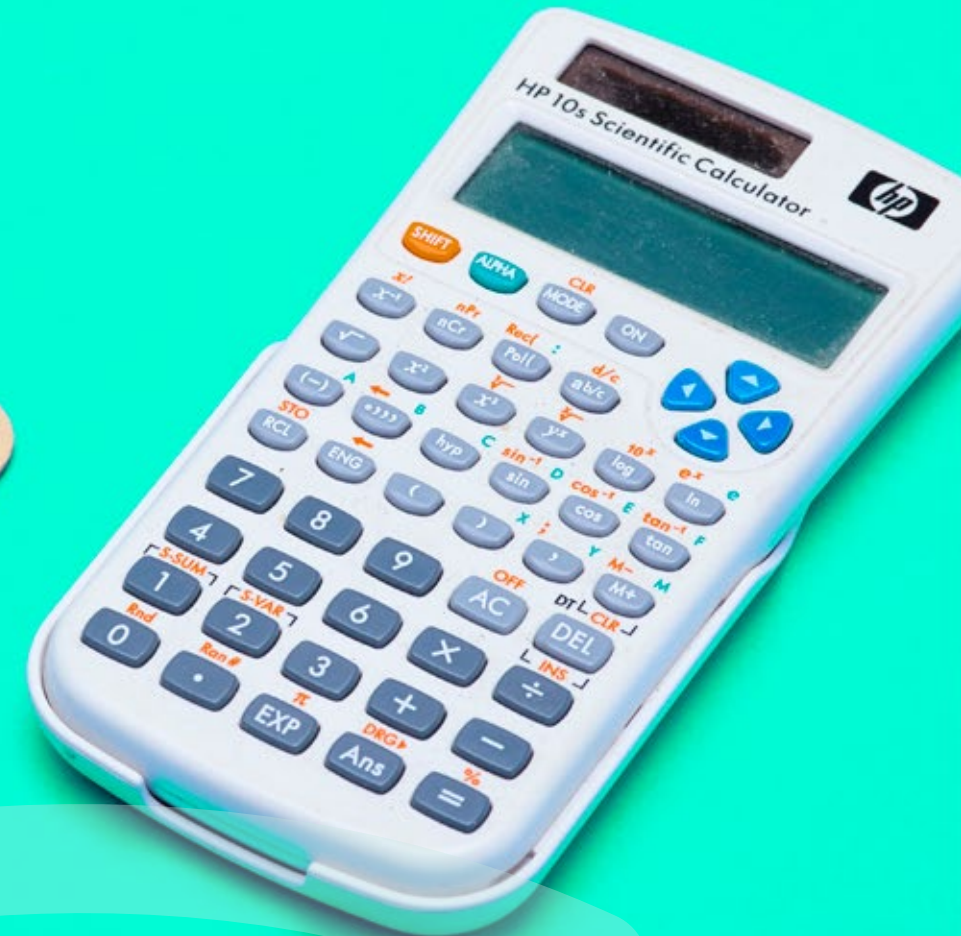
Menthe de Kloe, medewerker receptie
Karina Lampe, medewerker receptie
Zeynep Polat, medewerker receptie
Eva Straver, medewerker receptie

Museumdocenten, publieksbegeleiders en museumcafé (inhuur)

Lola Beekink, publieksbegeleider
Anna Consten, publieksbegeleider
Ada van Duijn, museumdocent
Sanne Kappert, museumdocent
Melinda Koopman, museumdocent
Ino Kruysen, museumdocent
Matthijs van der Meulen, publieksbegeleider
Lysanne Plugge, publieksbegeleider
Caja van der Poel, museumdocent
Tamara van Sprundel, museumdocent
Mandy Teunissen, museumdocent en projectmanager De Schoonschrijver
Corline Verloop, publieksbegeleider
Mitch Wind, publieksbegeleider
Rakhi Wind, museumdocent
Gerjanne van Zuilen, museumdocent

Vrijwilligers

Niels Bokhove, medewerker collecties
Rita Gircour, medewerker collecties
Sven Feenstra, medewerker collecties
Arjen Fortuin, medewerker collecties
Liesbeth ten Houten, medewerker collecties
Miki Koster, medewerker collecties
Ivonne Lagerweij, medewerker educatie
Soffa Lans, publieksbegeleider
Aad van Onselen, medewerker educatie
Leni Quann, medewerker collecties
Ton van Rijn, medewerker collecties
Nanny Sabelis, medewerker educatie
Rian van de Sande, medewerker collecties/studiezaal
Rudy Schreijnders, medewerker collecties
Tineke Spiering, medewerker educatie
Annemiek Verdam, medewerker educatie
Corline Verloop, medewerker educatie
Alexandra de Vries, medewerker collecties
Iris de Zoete, medewerker educatie

Het museum is veel dank verschuldigd niet alleen aan alle vrijwilligers, maar ook aan de stagiairs die zich in 2020, deels op afstand, hebben ingezet. Op de afdeling Collecties is er een structurele stageplaats waar studenten niet alleen ervaring opdoen met het archiefwerk, maar ook onderzoek verrichten naar de collectie: dit zal in 2021 leiden tot enkele publicaties. De afdeling Publiekszaken & Tentoonstellingen bood in het verslagjaar onder meer een stageplek voor een internationale student van het tweejarig Erasmus Mundus masterprogramma 'Children's Literature, Media and Culture'. Met zijn werkervaring in de bibliotheek op de Filipijnen en zijn wetenschappelijke kennis heeft hij de diverse familietentoonstellingen bekeken vanuit het oogpunt van diversiteit.

Financiën

Financiën

Het museum beheert het nationale literaire archief en vanwege deze taak wordt het gefinancierd vanuit de Erfgoedwet. Vanaf 2021 vallen ook tentoonstellen en overige activiteiten hieronder, waarmee het museum als een van de 29 rijksmusea voor alle aspecten van zijn bedrijfsvoering een langjarig subsidieperspectief heeft.

Als cultureel ondernemer streeft het museum naar een gezonde financiële situatie waarin risico's worden gespreid, kostenefficiënt en synergetisch wordt gewerkt – onder andere door samenwerking met andere organisaties – en eigen inkomsten en bijdragen uit

private middelen worden gestimuleerd. De afgelopen jaren stond het museum er financieel goed voor, mede ook dankzij de hogere inkomsten uit entreegelden, maar het coronavirus dat Nederland vanaf maart 2020 in zijn greep kreeg, had – en heeft – ook grote gevolgen voor het museum. Door de gedwongen sluitingen en vervolgens de beperkingen ten aanzien van het bezoekersaantal is het bezoekerscijfer over 2020 fors lager uitgevallen dan verwacht (62.000 in plaats van 150.000), wat uiteraard gevolgen heeft gehad voor de publieksgelateerde inkomsten.

Exploitatierkening 2020

	2020 in €	Begroting in €	2019 in €
BATEN			
Publieksinkomsten	501.816	607.500	804.510
Overige directe opbrengsten	1.494	17.500	32.340
Indirecte inkomsten	93.803	93.000	94.909
Bijdragen uit private middelen	384.237	330.208	314.415
Totale Opbrengsten	981.350	1.048.208	1.246.174
Subsidie OCW	2.978.963	2.903.900	2.903.900
Overige subsidies/bijdragen uit publieke middelen	860.684	406.000	638.048
Totale Subsidies/Bijdragen	3.839.647	3.309.900	3.541.948
TOTALE BATEN	4.820.997	4.358.108	4.788.122
LASTEN			
Salarislasten	1.663.853	1.743.240	1.689.920
Afschrijvingen	440.214	454.375	431.189
Huisvesting	1.435.117	1.417.848	1.363.720
Aankopen	34.806	25.000	124.128
Overige lasten	1.256.026	717.645	1.229.339
TOTALE LASTEN	4.830.016	4.358.108	4.838.296
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	-9.019	0	-50.174
Saldo rentebaten/-lasten	-7.958	0	196
		0	
EXPLOITATIERESULTAAT	-16.977	0	-49.978

Wat fijn dat jullie er zijn! Dit jaar doen wij geen kerstcadeaus, maar ieder steunt een zelfgekozen goed doel. Dit jaar zijn jullie mijn goede doel. Ik ben dol op lezen, vanaf jongs af aan al, ik heb er heel veel aan gehad. En daarom steun ik jullie graag in lezen toegankelijk maken voor alle kinderen. Ik kom heel graag in 2021 bij jullie langs.

reactie op Geef.nl

In Museumcafé Lucebert. Foto: Nederhout.

Ondernemerschap

Toen in 2019 het museumcafé Lucebert opende, ging voor het museum een lang gekoesterde droom in vervulling: eindelijk eigen horeca. Niet alleen draagt dit bij aan de totaalbeleving van de bezoeker, de komst van het café gaf ook een impuls aan de verdienmogelijkheden. Het museum wilde dan ook in 2020 de zakelijke verhuur-mogelijkheden uitbreiden, zeker ook omdat in het verslagjaar de inrichting van de nieuwe vergaderruimte annex bibliotheek werd voltooid, met uitzicht op het toekomstige gebouw van de Tweede Kamer. Deze is stijlvol ingericht en leent zich uitstekend voor externe presentaties, bijeenkomsten en vergaderingen. Maar ook hier gooide COVID-19 roet in het eten.

In de vergaderzaal.

Vanaf 12 maart 2020 bleef het café gesloten; heropening na de eerste lockdown bleek niet rendabel; ook besloot het museum de zaalverhuur op te schorten tot nader order.

Beneden is een enorm kleurrijk gezellig café om het bezoek mee af te sluiten (of te onderbreken). Met speciale tafels waar de ouders boven zitten en de kinderen onder de tafel een zitje hebben. Dat is toch leuk? Word je zelf ook weer bijna kind van.

www.bartsboekje.com

Gelukkig vond het museum, dat de afgelopen jaren al zeer succesvol was op het gebied van fondsenwerving, in het verslagjaar financiële steun bij fondsen. Het museum is dan ook veel dank verschuldigd aan onder meer De Versterking, Fonds 1818, Mondriaanfonds, Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, Nederlandse Taalunie en Rabobank, en de Gemeente Den Haag en aan de vele particulieren die het museum in 2020 ondersteunden door bijvoorbeeld een gift via de donatiepagina's op de museumsites of een donatie bij het kopen van een online ticket. De komende jaren wil het museum – met oog ook op de naderende verhuizing – stappen gaan zetten om commerciële partijen aan zich te binden, daartoe is in 2020 een begin gemaakt voor een strategisch plan.

Als ik Willem-Alexander was, zou ik er wakker van liggen. De naam is fraai, Prins Willem-Alexanderhof, maar het is het lelijkste en luguberste straatje van Den Haag, van Nederland, misschien wel van heel Europa. Een onwaardige toegang tot de Koninklijke Bibliotheek en het Literatuurmuseum.

“ Mario Molengraaf in Den Haag Centraal

Huisvesting

De afgelopen jaren heeft het museum intensief gezocht naar nieuwe huisvesting, ook vanuit de overtuiging dat het huidige onderkomen onvoldoende recht doet aan de ambities van het museum. Het museum lijkt nu een nieuw onderkomen te hebben gevonden, midden in het levendige centrum van Den Haag en het Haagse Museumkwartier in wording. Het historische pand heeft alles in zich een inspirerende literaire totaalervaring te bieden voor een breed publiek. Inmiddels is met de eigenaar van het pand overeenstemming gevonden over de huurcondities en is een schetsontwerp gemaakt. Het museum verwacht in 2023 te starten met de verbouwing van het pand om vervolgens in de loop van 2025 zijn nieuwe onderkomen te betrekken. In het nieuwe pand wil het museum voor alle leeftijden een hoogwaardig tentoonstellingsportfolio realiseren. De code Diversiteit & Inclusie is leidend bij zowel de verbouwing als bij de ontwikkeling van het tentoonstellings- en activiteitenaanbod. Om er voor te zorgen dat een breed publiek zich herkent in wat het museum biedt en dat het museum voor iedereen toegankelijk is, is het voornemens een Raad van Inspiratie (Raad van Advies) in te stellen, bestaande uit creatieven en experts op het gebied van diversiteit, inclusie en toegankelijkheid.

Prestatie-doelstellingen

Het museum wordt door het ministerie van OCW getoetst op het behalen van verschillende doelstellingen. Ondanks de pandemie en de beperkingen die deze met zich meebracht, heeft het museum met 62.190 bezoekers de bezoekersdoelstelling van 60.000 net behaald. Op educatief gebied heeft het zijn doelstelling helaas niet weten te behalen: 4.990 leerlingen; de doelstelling was 6.500. Ook toetst het ministerie de organisatie op cultureel ondernemerschap. De indicator hiervoor, de eigen inkomsten uitgedrukt in een percentage van de structurele subsidie, bedroeg in 2020 33 %; de minimumnorm die door het ministerie is vastgesteld is 19,5%.

Bijlage I

Aanwinsten 2020

A

- Gerrit Achterberg, diverse archivalia, waaronder vertalingen, drukwerk, foto's en documentatie van het Gerrit Achterberg Genootschap
- Jo van Ammers-Küller, fotoalbum; handtekeningenstempel met stempelkussen
- Robert Anker, literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten en typoscripten, foto's en correspondentie
- René Appel, brief aan een lezer
- Athena's Boekhandel, archief, bevat o.m. drukwerk, handschriften van o.a. Doeschka Meijsing en Leo Vroman, foto's van o.a. Arnon Grunberg, Marga Minco, Rascha Peper en Jean-Pierre Rawie, en brieven van o.a. Carl Friedman, F. Harmsen van Beek en J. Voskuil
- Elisabeth Augustin, aanvulling op archief, met o.m. aantekeningen, een manuscript van een ongepubliceerde roman, persoonlijke documenten, drukwerk en correspondentie met o.a. Gerard Walschap
- Belcampo (ps. van H.P. Schönfeld Wichers), rouwkaart
- H.C. ten Berge, aanvulling op archief, met o.m. correspondentie
- Bernlef (ps. van H.J. Marsman) getekend portret afkomstig van het Boekenbal 2007
- Martien Beversluis en Dignate Robbertz (ps. van J. Beversluis-Verstraete), diverse archivalia, waaronder plakboeken, opdrachtexemplaren en autobiografische aantekeningen
- Wim de Bie, briefkaart aan een lezer
- Paul Biegel, bronzen beeld De kleine kapitein door Mohana van den Kroonenberg
- J.M.A. Biesheuvel, aanvulling op de literaire nalatenschap, met o.m. portretten, een type-machine en voorwerpen
- Anna Blaman (ps. van J.P. Vrugt), diverse archivalia, waaronder aantekeningen, manuscripten, foto's, een getekend portret door Paul Citroen, een officieus testament en brieven aan Alie Bosch; brief aan Sonja van Zweden; briefkaart met een jeugdfoto van Blaman

B

- Rudy Bedacht, literaire nalatenschap
- Nicolaas Beets, brief aan een onbekende; drukwerkje Genealogie van het
- geslacht Beets uit 1884
- Jo Boer, plakboek 'Kookboek' met knipsels en handgeschreven recepten; schilderij 'De Arabische kindbruid' door Boer

- Godfried Bomans, diverse archivalia, waaronder een handschrift van een gedicht voor Hans Wielek, opdrachtexemplaren, av-materiaal, foto's, portretten, schilderij door Eppo Doeve van Bomans' begrafenis
- Gerard den Brabander (ps. van J.G. Jofriet), manuscript van het gedicht 'Limburg'
- Willem Brakman, aanvulling op de literaire nalatenschap, bevat o.m. drukwerk, een typemachine en correspondentie
- Jeroen Brouwers, correspondentie met Fons Roymans
- Boudewijn Büch, typoscript van 'Lafaard'
- C. Buddingh', kijkdozen door Buddingh' en een documentaire over Buddingh's kastjes
- Andreas Burnier (ps. van C.I. Dessaur), archivalia waaronder een telegram en een brief aan Erica Schoolderman
- Bijbels Museum, deel illustratiearchief, met illustraties door Alie Evers, Mart Kempers, Kees de Kort en Wouter Reuhl
- Wim Bijmoer, schildering 'De ark van Noach'

C

- Jan Campert, manuscript van 'Drie vrouwen gaan uit'
- S. Carmiggelt, diverse archivalia, waaronder een

- briefkaart aan Wim Hazeu; documenten betreffende de aankoop van een woonhuis en opdrachtexemplaren
- Jenne Clinge Doorenbos, transcriptie van 'Dagboeknotities'
 - Frans Coenen, manuscript van 'Democratie en Autobus'
 - Uitgeverij Conserve, uitgeversarchief
 - Antoon Coolen, correspondentie met Ella Kazdova en met Kees Lekkerkerker
 - Louis Couperus, iconografisch materiaal, waaronder familieportretten, een portret door Peter Donkersloot en een ingekleurde tekening door W.F.A.I. Vaarzon-Morel
 - Rie Cramer, tekening
 - Jan Cremer, brief aan de dames van afdeling Moderne Letterkunde van de UvA; affiche; zelfportret uit 1956
 - Crossing Border, bundeling brandbrieven n.a.v. de stopzetting van de subsidie, door Nederlandse en internationale auteurs, organisaties, festivals en bezoekers

D

- Jenny Dalenoord, collage 'De Naumachie'
- Cola Debrot, brieven en gedichten
- T. van Deel, literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, diverse

- documenten, foto's en brieven van o.a. Willem Brakman, Jeroen Brouwers, Judith Herzberg, Gerrit Krol en Marjoleine de Vos
- Jules Deelder, manuscript van het gedicht 'Om & nabij de tien minuten'
 - Lodewijk van Deyssel (ps. van K.J.L. Alberdingk Thijm), boek met opdracht
 - Miep Diekmann, aanvulling op de literaire nalatenschap
 - Adriaan van Dis, aanvulling op het archief, met o.m. aantekeningen, manuscripten, dossiers, av-materiaal, foto's, persoonlijke documenten en brieven van o.a. Breyten Breytenbach, G.L. Durlacher en Nelson Mandela; handschriften en typoscripten van andere auteurs
 - Tonke Dragt, Boek van fabeldieren, fantasiebeest en andere denkbeeldige schepselen, in opdracht van Dragt als tekenlerares, door haar leerlingen
 - Anton van Duinkerken (ps. van W.L.M.A. Asselbergs), gedichten in handschrift
 - Guus Dijkhuizen, boeken met opdracht en een plakboek m.b.t. Gandalf

E

- Frederik van Eeden, diverse archivalia betreffende Frederik van Eeden, Francisca van Vloten en

- Johannes van Vloten, waaronder het handschrift van een door Francisca van Vloten geschreven toneelstuk
- Noud van den Eerenbeemt, opdrachtexemplaren en een brief aan Almar Tjepkema
 - Hans Ester, correspondentie

F

- Johan Fabricius, tekening met brief aan Rico Bulthuis
- Kees Fens, handschrift van 'Vlaanderen'
- Rinus Ferdinandusse, brief
- Hans Ferrée, diverse archivalia, waaronder een plakboek, paspoort en brieven van o.a. Jan Cremer, Peter van Straaten en Simon Vinkenoog
- Herman Franke, literaire nalatenschap
- Harriët Freezer, dossier betreffende de uitreiking van de eerste Harriët Freezer-ring aan Monique Möller

G

- Marcel van Gestel, literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten en typoscripten en officiële documenten
- Peter van Gestel, deel literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, typoscripten, drukproeven en scripts
- H. Geversman, diverse archivalia, waaronder foto's, drukwerk en

- (familie)correspondentie
- Paula Gomes, aanvulling op het literair archief
 - H.A. Gomperts, brieven van Piet Hijmans aan Herman Verhaar over Gomperts
 - Hermine de Graaf, diverse archivalia uit de literaire nalatenschap, waaronder vulpen en plakboeken met daarin naast drukwerk ook foto's en brieven van o.a. Renate Dorrestein en M. Vasalis
 - Guillaume van der Graft (ps. van W. Barnard), brief aan Jac. van der Wiel

H

- Hella S. Haasse, exemplaar van *De verborgen bron* met handtekeningen van o.a. Bertus Aafjes, Anna Blaman, Johan Fabricius, Top Naeff en A. Roland Holst
- F. Harmsen van Beek, zelfportret op 15-jarige leeftijd met opdracht 'voor mama'; speelgoedkonijn
- Jac. van Hattum, portret door Joop Rubens
- Willem Frederik Hermans, brieven aan het Internationaal Literatuur Bureau; correspondentie met prof. dr. J.J.A. Mooij
- Judith Herzberg, brief aan Theo Sontrop
- Han G. Hoekstra, gebundeld manuscript van *De ceder* met opdracht aan Dick en Enny Binnendijk.
- J.W. Holsbergen, boeken met opdracht

- Cees van Hoore, literair archief, bevat o.m. manuscripten en typoscripten, foto's, drukwerk en persoonlijke documenten
- Philip Hopman, illustraties
- Guus Houtzager, literaire nalatenschap, bevat o.m. aantekeningen, jeugdwerk, foto's, boekdossiers en met o.a. Tamarah Benima, Kester Freriks en Pieter Waterdrinker
- Janneke Houtzager-Maas, illustraties en schetsen
- Roel Houwink, brieven van en aan Jacob van der Wiel; deel literaire nalatenschap, bevat o.m. jeugddagboeken, foto's en correspondentie

I

J

- C.O. Jellema, archivalia uit de literaire nalatenschap, waaronder een portret door Robert van Westendorp, een kuitbroek en sokken met geborduurd monogram, voorwerpen en persoonlijke documenten
- Hanneke de Jong, archivalia betreffende *Sterke schouders*, waaronder manuscripten, drukproeven en correspondentie

K

- Jacques de Kadt, archivalia, waaronder een boek met opdracht en brieven van De Kadt, zijn vrouw Eppie

- en Josine Meijer
- Jan Kal, netafschrift van het gedicht 'Tinus', uit de nalatenschap van Irma Schrijver, geschreven voor het tijdschrift *Druk*
 - Nico Keuning, archivalia van Jan Arends, Louis Paul Boon, Hugo Claus, Willem Brakman, Max de Jong en Bob den Uyl
 - Richard Klinkhamer, brief
 - Dirk Ayelt Kooiman, literaire nalatenschap
 - Anton Koolhaas, brief aan T. van Deel; opdrachtexemplaren; manuscript van een kritiek
 - Anton Korteweg, typoscript van 'In handen'; drukproeven met correcties
 - Annet Kossen, ingekleurde tekening (print)
 - Alfred Kossmann, typoscript van *Het vuurwerk. Gedichten*
 - Jan Kostwinder (ps. van J. de Vries), literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, persoonlijke documenten, (digitale) foto's, archivalia betreffende Wilfred Smit en correspondentie
 - Christine Kraft, literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, drukwerk en correspondentie
 - Yvonne Kroonenberg, literair archief, bevat o.m. dagboekantekeningen, schoolrapporten, correspondentie en een dummy van *Alle mannen willen maar één ding* met

diverse handtekeningen, ingeplakte knipsels en brieven

- Sjoerd Kuyper, deel literair archief, bevat o.m. manuscripten van o.a. *De duik en Robin*, persoonlijke documenten en correspondentie met o.a. Armando, C. Buddingh', Remco Campert, Jan Elburg, Louis Ferron, Lizzy Sara May, Cees Nooteboom en Sybren Polet

L

- Freddy Langelier, diverse illustraties
- Jef Last, manuscript en typoscript van *Van een jongen die een man werd*
- Freek van Leeuwen, typoscript van de ongepubliceerde roman 'Verbijsterend bestaan'
- Arthur Lehning, portret-tekening door L.P.J. Braat
- J.H. Leopold, klassenfoto van het Erasmiaans Gymnasium te Rotterdam
- Martin Leopold (ps. van M. Kloostra), foto met Jan H. de Groot
- Rudy van Lier, manuscript 'Inleiding'
- Martijn van der Linden, deel archief, met illustraties voor boeken van o.a. Joukje Akveld, Bibi Dumon Tak, Paul van Loon, Maranke Rinck, Jan Paul Schutten en Edward van de Vendel
- Uitgeverij S.L. van Looy, auteurscontracten van o.a.

Willem Kloos en Erven Jacques Perk.

M

- Herman de Man (ps. van S.H. Hamburger), manuscript van *Maria en haar timmerman*; boek met opdracht en ingeplakte foto; diverse archivalia waaronder manuscripten, persoonlijke documenten, foto's, drukwerk, documenten betreffende Vereniging Herman de Man, dossiers en (familie)-correspondentie
- Angèle Manteau, exemplaar van *Het uitgeven van gedichten* met opdracht
- H. Marsman, typoscript van het gedicht 'De nacht gaat over ons heen' en manuscript van 'De blanke tuin' en 'De gescheidenen'
- Nicolaas Matsier (ps. van Tjit Reinsma), aantekeningen betreffende de uitgave *Fetisj!* van drukkerij Die Haghe (Thijs Uijttenhout)
- Marga Minco, kerskaart en brief aan Elisabeth Andersen
- Margriet de Moor, archivalia waaronder manuscripten van *Eerst grijs dan wit dan blauw*, *Kreutzer-sonate* en *De Virtuoso*s en correspondentie met Jaap Hemelrijk
- W.A.M. de Moor, correspondentie met Theo

Vesseur voorzien van bijlagen

- Harry Mulisch, portret door Janneke Vieggers

N

- Max Nord, archivalia, waaronder een brief aan Hans Visser en manuscripten van gedichten
- M. Nijhoff, brieven aan J. Wichers; archivalia betreffende Nijhoffs mobilisatie

O

- J.J. Oversteegen, archivalia waaronder foto's van o.a. Jan Campert, Geerten Meijsing en Gerard Reve, en correspondentie met H.C. ten Berge, Jacques Hamelink, Dola de Jong en Nescio

P

- PAN (Poets of All Nations), archief
- Ilja Leonard Pfeijffer, portret door Rosa Boekhorst en door Casper Faassen; literair archief
- Michel van der Plas (ps. van B.G.F. Brinkel), diverse archivalia, waaronder een manuscript en correspondentie met Jan Henry en Frank van der Voordt
- Fred Portegies Zwart, literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, persoonlijke documenten, floppy's, drukwerk en

correspondentie

- Waldemar Post, uitgeschreven toespraak
- H.L. Prenen, boek met opdracht; drukwerk; foto
- Sonja Prins, aanvulling op de literaire nalatenschap, bevat o.m. aantekeningen en manuscripten

Q

R

- Gerard Reve, diverse archivalia waaronder een brief aan Internationaal Literatuur Bureau, manuscripten 'Over het proza', filmscenario *De Vierde Man* door Gerard Soeteman en een klad- en netversie van Reves dankwoord bij uitreiking P.C. Hooft-prijs 1968
- M. Revis (ps. van Willem Visser), literaire nalatenschap
- A. Roland Holst, boeken met opdracht; brief aan W. van Elden; brieven van en aan W. van der Most; brief aan J. Wichers, met manuscript van 'Op mijn oude H.B.S.'
- Stichting A. Roland Holst-fonds, diverse archivalia waaronder correspondentie, typoscripten van diverse toespraken, drukwerk en foto's
- Henriëtte Roland Holst, portret door Aart van Dobbenburgh; brief aan J. Wichers, 1945
- C.J. Rombeek, cahiers met

gedichten

- Martin Ros, brieven aan Ros.
- Renate Rubinstein, brief aan Arie Jan Gelderblom; brief aan F.J. Busselman
- Helga Ruebsamen, literaire nalatenschap
- Ward Ruyslinck (ps. van R.C.M. De Belser), correspondentie met Fons Roymans

S

- Annie M.G. Schmidt, typoscript over Fiep Westendorp, 'Langhors en de Majoor'
- Patty Scholten, literaire nalatenschap
- Klaus Siegel, literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, persoonlijke documenten en correspondentie
- Leo Simons, portret door onbekende kunstenaar
- Noëlle Smit, illustraties voor boeken van Annie M.G. Schmidt, waaronder *Ik sta paf!* en *Dikkertje Dap*
- Theo Sontrop, portret door Janneke Vieggers
- Ronald Spoor, diverse archivalia waaronder bio- en bibliografische gegevens van o.a. auteurs met betrekking tot Den Haag
- Gertrude en Jan Starink, aanvulling op de literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, het zelfgemaakt tijdschrift *Op Wackre Wiecken*, (familie)-foto's en correspondentie

- Ilse Starkenburg, literaire nalatenschap, bevat o.m. dagboeken en correspondentie
- Cri Stellweg, bronzen beeldje door onbekende maker
- René Stoute, manuscript van *Vier kale gedichten* met vijf tekeningen
- Garmt Stuiveling, aanvulling op de literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, jeugdwerk, persoonlijke documenten, het dossier Dienstweigering (1927-1934), tekeningen, drukwerk en correspondentie
- Hélène Swarth, archivalia opdrachten aan en van Willem Kloos en een handschrift van het gedicht 'Vrede op aarde'

T

- Thé Tjong-Khing, aanvulling op illustratiearchief
- J. van Tooren (ps. van A.M. Mulder-Swanenburg de Veye), literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, drukproeven en correspondentie

U

V

- S. Vestdijk, diverse archivalia, waaronder brieven aan B. Hagen en J.A.A. van Leent, handschrift van *Een alpenroman*,

- opdrachtexemplaren, exemplaar van *Thanatos aan banden* met aan-tekeningen en een dummy van *De ziener*, met een opzet voor nieuwe roman
- Simon Vinkenoog, diverse archivalia, waaronder boek met opdracht, drukwerk en manuscript van *4 Gedichte für H.R. Giger*
 - Carol Voges, diverse illustraties o.a. voor *Tup en Joep zijn jarig* en *Petra en Peet bij de ponyclub*
 - Mischa de Vreede, aanvulling op de literaire nalatenschap, met o.m. aantekeningen, typoscripten, boeken met opdracht en correspondentie

W

- Martina Wagner-Mohr, illustraties
- Ellen Warmond (ps. van P.C. van Yperen), literaire nalatenschap en documentatie t.b.v. de biografie van Warmond door Trudy van Wijk
- Jan H. van Waveren, brief aan Jan Oderkerk
- Lévi Weemoedt (ps. van I.J. van Wijk), portretets door Jan T. van Heiningen
- Willem Wenckebach, brief aan mevrouw Hoekstra-van Straaten
- Peter Winkels, correspondentie (deels met bijlagen) met o.a. Emma Crebolder, Maarten

- Doorman, Hermine de Graaf, A.F.Th. van der Heijden, Gerrit Komrij, Cees Nooteboom, Jacques Vriens en Lulu Wang
- Aldert Witte, literaire nalatenschap, bevat o.m. cahiers met gedichten, typoscripten, familiecorrespondentie en drukwerk
 - Jan Wolkers, briefkaart aan NRC
 - Stichting Woutertje Pieterse Prijs, archief
 - Chawwa Wijnberg, literaire nalatenschap, bevat o.m. manuscripten, dossiers, beeldend werk waaronder een zelfportret, persoonlijke documenten, foto's en correspondentie

X**Y****Z**

- Michaël Zeeman, divers drukwerk
- Aya Zikken, literaire nalatenschap, bevat o.m. (dagboek)aantekeningen, jeugdwerk, manuscripten, foto's, persoonlijke documenten en correspondentie met o.a. Clara Eggink, Margaretha Ferguson, Hella S. Haasse en Tjalie Robinson
- Joost Zwagerman, brief aan Chris Matthijsse met bijgevoegd een typoscript

Diversen

- Archief van United Dutch Dramatists met o.a. foto's, brieven, plakboeken, drukwerk betreffende o.a. Herman Pieter de Boer, Gerben Hellenga, Maurits Mok en Adriaan van der Veen, scenario's van Dimitri Frenkel Frank en originele illustraties door o.a. Pat Andrea, Harrie Geelen en Cécile Hessels
- Boeken uit de nalatenschap van prof. dr. E.M. Beekman, met opdrachten door o.a. Gerrit Kouwenaar, Bert Schierbeek, F. Springer en Jan Wolkers
- Brieven en hand-tekeningen, verzameld door D.J. Eggengoor, van o.a. Bertus Aafjes, Godfried Bomans, A. den Doollaard, Hella S. Haasse, Johan Polak en Jan Wolkers
- Toneelscripts uit het archief van regisseur Pieter Loef door o.a. Jules Deelder, Ger Thijs en Thomas Verbogt

Aanwinsten in de vorm van krantenknipsels, tijdschriften, drukwerk, scripties, beeld- en geluidsopnamen en foto's zijn niet allemaal opgenomen in deze lijst.

Bijlage II

Schenkers en bruikleengevers 2020**A**

- Hein Aalders, Amsterdam
- Fer Abrahams, Almere
- Jeanne van Ammers-Douwes, Ochten
- Yvon van Apeldoorn, Groningen

B

- Kees de Bakker (uitgeverij Conserve), Groet
- Mien Bastiaansen, Baarle-Nassau
- Corly Bedacht, Amsterdam
- H.C. ten Berge, Zutphen
- Rosa Boekhorst, Rotterdam
- Mevrouw R. Boone-Westplate, Middelburg
- Lenny Bouman, Den Haag
- Mevrouw D. Brakman-van Binnendijk, Enschede
- Lucas Bunge, Bilthoven
- De heer G. Busselman, Almelo
- Bijbels Museum, Amsterdam

C

- Hanke Cannegieter, Wageningen
- Louis Couperus Museum, Den Haag
- Jan Cremer (CINC AG.), Zwitserland

D

- De heer en mevrouw Dessens, Arnhem
- Adriaan van Dis, Amsterdam

E

- Dirk Jan Eggengoor, Apeldoorn
- Joyce Engelhard,

Amsterdam

- Annelies van Erp, Uithoorn
- Hans Ester, Nijmegen

F

- Edith Ferrée-Donck, Montfoort
- Ien Feith, Zutphen
- Mevrouw E. Ferwerda, Nijmegen
- Annelies Flinterman, Den Haag
- Eep Francken, Leiden
- Marion Frank, Amsterdam

G

- Mevrouw M. van Gelder, Zutphen
- Arie Jan Gelderblom, Houten
- Marjolijn van Gestel, Amsterdam
- René van de Giessen, Voorburg
- Marianne Gossije, Middelburg
- Ted de Graaf, Buinen
- Loeke Groenendal, Amstelveen
- De heer C. de Groot, Amsterdam

H

- Wim Hazeu, Baarn
- Jan T. van Heiningen, Haaksbergen
- Theo Hekker, Oldenzaal
- De heer A.H.J. Hintzen, Maastricht
- De heer prof.dr. H.J. Hoekstra, Groningen
- Sander en René Hofman, Amsterdam
- Anne-Marie Hoogendam-Willaert, Zwolle

- Frans Hooykaas, Rotterdam
- Edward Houting, Groningen
- Janneke Houtzager-Maas, Eindhoven

I**J**

- Hanneke de Jong, Franeker

K

- Nico Keuning, Heiloo
- Thé Tjong-Khing, Haarlem
- Joost Kircz, Amsterdam
- Christiaan Klasema, Leens
- Bea Kloosterman, Zeist
- Peter Kraft, Hurdegryp
- Yvonne Kroonenberg, Amsterdam
- Mohana van den Kroonenberg, Den Haag
- Ruud Kuling, Oud-Karspel
- Sjoerd Kuyper, Bergen

L

- Tessa van Lankeren, Diemen
- Familie Leemhuis, Amstelveen
- Martijn van der Linden, Rotterdam
- Pieter Loef, Rotterdam

M

- Nora Maas, Leidschendam
- Marita Mathijsen, Amsterdam
- Aad Meinderts, Den Haag
- Meulenhoff Boekerij, Amsterdam
- Marcella Meijers, Amsterdam
- Mevrouw M.I. de Moor, Nijmegen

- Margriet de Moor, Amsterdam
- Annet Mooij, Amsterdam
- Annette van der Most-de Ridder, Abcoude
- De heer W.H.A.M. van den Muijsenberg, Rotterdam

N

- Jan Noorlandt, Rhenen

O

P

- PAN, Rotterdam
- Patrick Oderkerk, Haarlem
- Mevrouw M. Oorthuys-Braat
- Tobias den Ouden, Amsterdam
- Sefira Peters, Bussum
- Daniela Petovic, Amsterdam
- De heer S.J.J. Peiffer, Den Haag
- Ilja Leonard Pfeijffer, Genua (Italië)
- Mevrouw R. Pollemans, Oudewater
- Nanne van de Poll en Francien de Jonge,
- Dodewaard
- Mevrouw W.J. Post, Apeldoorn
- De heer Waldemar Post, Amsterdam
- Jolita Postema, Alkmaar
- Geert Onno Prins, Amersfoort
- Els Prinse, Amsterdam
- Mevrouw F. van der Pijl, Rosmalen

Q

R

- Jaap Rampen, Zeist
- Mevrouw E.M. van Ravenstein, Amsterdam
- Tjit Reinsma, Amsterdam
- Stichting A. Roland Holstfonds, Bergen
- Sanne Rooseboom, Rotterdam
- Harry Roymans, Bladel
- Joop Rubens, Amstelveen

S

- Dop Scheewe, Rotterdam
- Mevrouw A.M.L. Schimmelpenninck-Mulder, Delden
- Carla Schoo, Amsterdam
- Erica Schoolderman, Blaricum
- Lies Schrier, Voorthuizen
- Stijn Seip, Amsterdam
- Noëlle Smit, Warmenhuizen
- Ronald Spoor, Den Haag
- Laura Starink, Amsterdam
- Pieter Stroop van Renen, Gouda

T

- Gelly Talsma, Arnhem

U

- Universiteitsbibliotheek Utrecht, Utrecht
- De heer C. Urban, Hoorn

V

- Valeska de Bruijne-Hintzen, Aerdenhout
- Leo van der Valk,

Amsterdam

- Carla Verboest, Velp
- Kees Verheul, Den Haag
- Koos Verkerk, Oud-Beijerland
- Mevrouw M. Vervoort, Amsterdam
- Janneke Vieggers, Amsterdam
- Jan Vlek, Voorburg
- De heer C. Vliet Vlieland, Middelburg
- Francisca van Vloten, Domburg
- Frank van der Voordt, Capelle a/d IJssel
- Marjoleine de Vos, Toornwerd
- Thomas de Vries, Sint Joosten Node (België)

W

- Marlieke van Wersch, Hilversum
- De heer R.B. Wetering de Rooij, Cascais (Portugal)
- Sigyn Wichers, Amsterdam
- Peter Winkels, Reuver
- Jacob Witte, Hoofddorp
- Hans van Witteloostuijn, Delft
- Stichting Woutertje Pieterse Prijs, Amsterdam
- Anneke Wijbenga, Den Haag

X

Y

Z

- Stadskaats Zaltbommel, Zaltbommel

Colofon

Dit Jaarverslag is een uitgave van de Stichting Nederlands Literatuurmuseum en Literatuurarchief.

Tekst: Aad Meinderts, Maaïke Kramer en Ingrid Eilander

Vormgeving: Vlijt Ontwerp

Druk: Veenman+, Rotterdam

Beeld:

Collectie NLL, Sarah-Dona Fotografie, Eveline van Egdom, Chris van Houts, Serge Ligtenberg, Nederhout, Mylène Siegers en Maikel Thijssen. De foto's van de archiefstukken zijn van Michiel Spijkers, de portretjes van curatoren door Rebecca Clarke en de illustraties op het looproutebord op p. 16 door David McKee, Max Velthuis en Fiep Westendorp.

“ Fantastic museum for all ages. Also an easy introduction to Dutch children's authors for non native children. I went with an 8 year old British girl and a 10 year old girl from the U.S and they both loved it.”

“ Beneden is een enorm kleurrijk gezellig café om het bezoek mee af te sluiten (of te onderbreken). Met speciale tafels waar de ouders boven zitten en de kinderen onder de tafel een zitje hebben. Dat is toch leuk? Word je zelf ook weer bijna kind van.”

“ Zomaar even: Heb zojuist kennis gemaakt met de Nationale Schrijversgalerij. Schitterend!!! Wat een prachtige portretten, wat een hoeveelheid informatie (die leuk 'verstopt' zit zodat je er een quiz voor jezelf van kan maken), maar vooral: wat een goede teksten overal, zowel over de schrijvers als over de schilders. Dank, dank, dank! “

“ Net ademloos en ontroerd naar de uitreiking van de #pchooftprijs aan #maximfebruari gekeken. Veel dank aan het @Litmuseum voor de uitzending. “

“ Wat heeft onze 10 jarige zoon genoten! Overal knopjes om op te drukken en die slurpers, echt erg leuk! Dank voor de gezellige dag.”

**Stichting Nederlands
Literatuurmuseum en
Literatuurarchief**

Prins Willem-Alexanderhof 5
2595 BE Den Haag
Postbus 90515, 2509 LM Den Haag
telefoon 070 333 9666

**Op de hoogte blijven?
Volg ons:**

@litmuseum en/of @kinderboekenmus

**LITERATUURMUSEUM.NL
KINDERBOEKENMUSEUM.NL**